

İPEKYOLU KALKINMA AJANSI

Araştırma Serisi-5

TARIM RAPORU

(TRC1 BÖLGESİ)

Gaziantep 2012

Bu raporun hazırlanmasında değerli katkılarını esirgemeyen T.C. İpekyolu Kalkınma Ajansı Yönetim Kurulu ve Kalkınma Kurulu Üyelerine, tarım sektörü temsilcilerine ve bu raporu yayıma hazırlayan Gaziantep Yatırım Destek Ofisi Koordinatörü Sayın Dr. Fatih BARUTÇU'ya ve Uzmanı Sayın Recep AKPAK'a teşekkür ederim.

T.C. İpekyolu Kalkınma Ajansı Genel Sekreterliği

İPEKYOLU KALKINMA AJANSI
Gaziantep Yatırım Destek Ofisi

Adres : İncilipınar Mah. Muammer Aksoy Bulvarı Vakıflar
Güven İş Merkezi Kat:1-2-3 Şehitkamil/GAZİANTEP

Telefon: +90 342 231 07 01-02

Faks : +90 342 231 07 03

E-posta: bilgi@ika.org.tr - gaziantep@ika.org.tr

© Her hakkı saklıdır. Tamamen ya da kısmen çoğaltılıp satılamaz.
Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Milletimiz çiftçidir. Milletin çiftçilikteki çalışma imkanlarını, asri ve iktisadi tedbirlerle en yüksek seviyeye çıkarmalıyız.

M. Atatürk

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
TABLO DİZİNİ.....	II
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	IV
1. GİRİŞ	1
2. MEVCUT DURUM.....	2
2.1. Arazi Dağılımı	6
2.2. Sulama Potansiyeli.....	8
2.3. Tarımsal Yapı	12
2.4. Bitkisel Üretim.....	15
2.4.1. Tarla Bitkileri Üretimi	21
2.4.2. Sebze Üretimi	23
2.4.3. Meyvecilik.....	24
2.4.4. Örtü Altı Yetiştiriciliği.....	32
2.4.5. Organik Tarım.....	34
2.5. Hayvansal Üretim	42
2.6. Tarımsal Örgütlenme.....	50
2.7. Mevcut Durum Değerlendirmesi ve GZFT Analizi	53
3. AMAÇ HEDEF VE STRATEJİLER.....	54
KAYNAKLAR	58

TABLO DİZİNİ

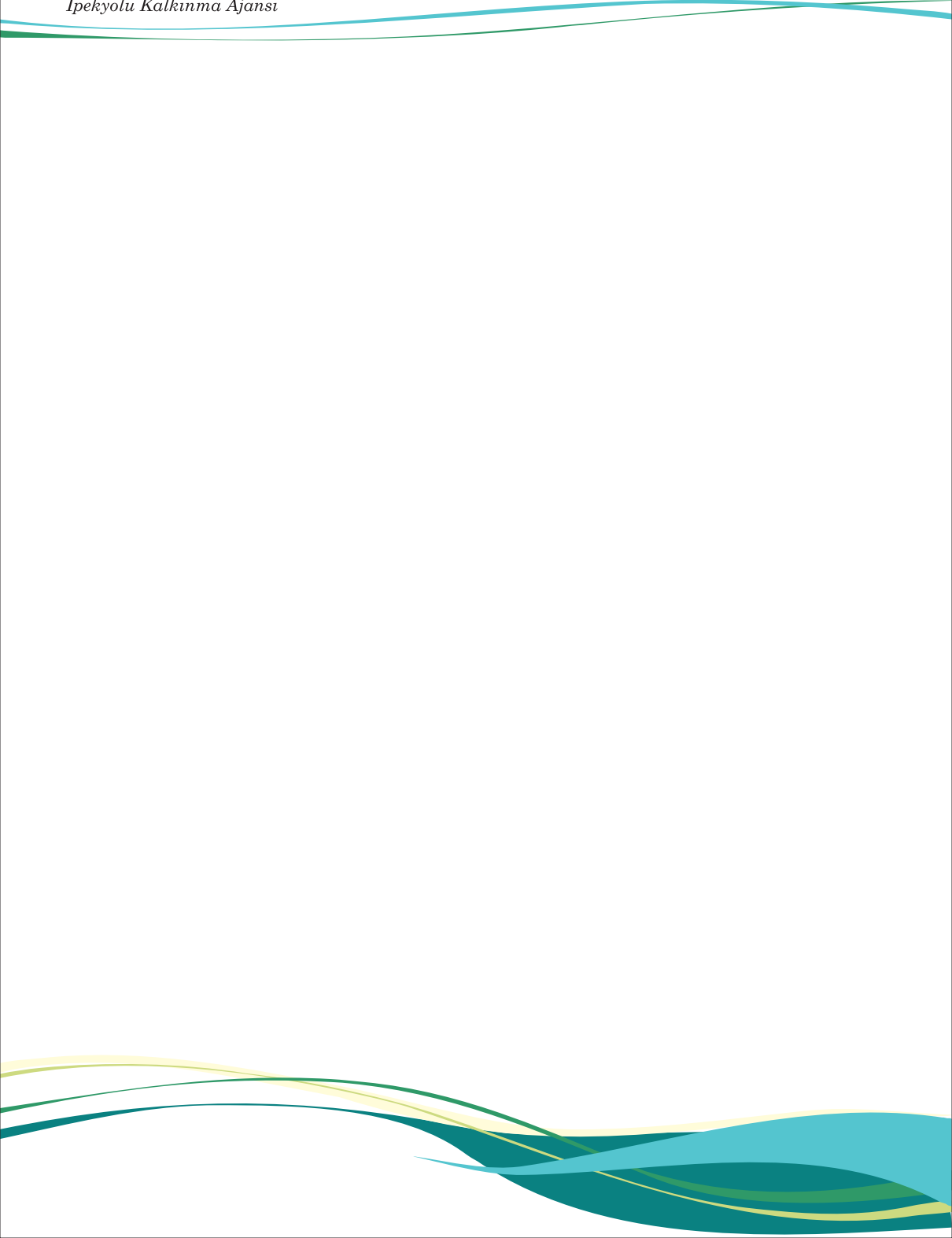
Tablo 1. TRC1 Bölgesinde Tarımsal Ürünlerin İhracat Değerleri (\$).....	6
Tablo 2. Kullanım Biçimlerine Göre Arazi Dağılımı (hektar)	7
Tablo 3. Kullanım Kabiliyetlerine ve Toprak Sınıflarına Göre Arazi Dağılımı.....	8
Tablo 4. Türkiye ve TRC1 Bölgesi Tarımsal Sulama Durumu.....	9
Tablo 5. İnşa halindeki sulama tesisleri ve hizmet alanı büyüklükleri ..	10
Tablo 6. TRC1 Bölgesi'nde Tarımsal İşletme Sayısı, Arazi Büyüklüğü, Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Türkiye ile Kıyaslaması.....	13
Tablo 7. İşletme Sayıları ve Büyüklüklerinin Oransal Mukayesesi	14
Tablo 8. Tarım Arazilerinin Dağılımı.....	15
Tablo 9. Bölgelere Göre Bitkisel Üretim Değerleri	16
Tablo 10. Bölgelere Göre Bitkisel Üretim Verimi.....	17
Tablo 11. Gruplara Göre Sebze Üretim Miktarları, (ton)	23
Tablo 12. Bağ Ekiliş Alanları ve Üzüm Üretim Miktarları.....	29
Tablo 13. TRC1 Bölgesi Zeytin Üretiminin Düzey 2 Bölgeleri İçindeki Yeri	30
Tablo 14. Örtüaltı Alanlarının Dağılımı ve Oransal Mukayesesi	33
Tablo 15. TRC1 Bölgesi Organik Tarım Havzaları	37
Tablo 16. Gaziantep İlinde Organik Üretim Alanı, Üretim Miktarı ve Üretici Sayısı	38
Tablo 17. Adıyaman İlinde Organik Üretim Alanı, Üretim Miktarı ve Üretici Sayısı	39
Tablo 18. Kilis İlinde Organik Olarak Üretilen Geçiş Dönemi Ürünleri, Üretim Miktarı ve Üretici Sayısı.....	40
Tablo 19. Hayvansal Üretimde Dünyadaki Yerimiz	42

Tablo 20. TRC1 Bölgesi Hayvan Sayıları ve Türkiye ile Kıyaslanması...45	45
Tablo 21. Kooperatif Türleri ve Sayıları51	51
Tablo 22. Tarımsal Üretici Birlikleri.....51	51
Tablo 23. TRC1 Bölgesi'nde Bulunan Üretici Birlikleri.....52	52
Tablo 24. Tarım Amaç, Hedef ve Stratejiler.....56	56

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Tarım Sektörü ve Gayri Safi Yurtiçi Hasıla İçindeki Payı	2
Şekil 2. Yıllar İtibariyle Tarımsal İstihdam Oranları.....	3
Şekil 3. TRC1 Bölgesi Sektörel İstihdam Oranları	4
Şekil 4. Tarımsal Büyüme Hızı.....	5
Şekil 5. Tarımsal Dış Ticaret Değerleri	5
Şekil 6. Sulanan Alanların Toplam Tarım Alanlarına Oranları.....	9
Şekil 7. GTHB ÇKS 2007 Sonuçlarına Göre İşletme Büyüklüklerinin Dağılımı.....	12
Şekil 8. Tarım Alanlarının Yıllara Göre Değişimi	16
Şekil 9. TRC1 Bölgesinde Bitkisel Üretim Miktarı.....	18
Şekil 10. Ürün Gruplarına Göre Bitkisel Üretim Miktarı (Gaziantep) ...	18
Şekil 11. Ürün Gruplarına Göre Bitkisel Üretim Miktarı (Adıyaman) ...	19
Şekil 12. Ürün Gruplarına Göre Bitkisel Üretim Miktarı (Kilis).....	19
Şekil 13. Düzey 2 Tarımsal Üretim Değeri: Bitkisel Üretim Değeri-2008	20
Şekil 14. TRC1 Bölgesi Tarla Bitkileri Üretim Miktarları.....	21
Şekil 15. Ürün Gruplarına Göre Tarla Bitkileri Üretim Oranları.....	22
Şekil 16. Meyve Türlerine Göre Üretim Miktarları	24
Şekil 17. Meyve Gruplarına Göre (ISIC Rev 3 Sınıflamasına Göre) Meyve Üretimi.....	25
Şekil 18. TRC1 Bölge İlleri Antepfıstığı Üretimi ve Türkiye ile Karşılaştırılması	27
Şekil 19. TRC1 Bölge İllerinin Üzüm Üretim Payları	28
Şekil 20. TRC1 İlleri Zeytin Üretim Payları.....	31
Şekil 21. Zeytin Üretiminin Yıllara Göre Değişimi.....	32

Şekil 22. TRC1 Bölgesinde Örtü Altında Üretilen Ürünler ve Üretim Miktarları	33
Şekil 23. Türkiye’de Organik Tarım Alanları (Geçiş Dönemi Dahil)	35
Şekil 24. Düzey 1 Bölgeleri Organik Tarım Alanlarının Karşılaştırılması	35
Şekil 25. Düzey 2 Bölgelerine Göre Organik Tarım Alanları	36
Şekil 26. TRC1 Bölgesi Organik Tarım Alanlarının Dağılımı	38
Şekil 27. Gaziantep’te Organik Olarak Üretilen Seçilmiş Ürünler ve Üretim Miktarları	39
Şekil 28. Adıyaman’da Organik Olarak Üretilen Seçilmiş Ürünler ve Üretim Miktarları	40
Şekil 29. Kilis’te Organik Olarak Üretilen Seçilmiş Ürünler ve Üretim Miktarları	41
Şekil 30. Türkiye Hayvansal Üretim Miktarları	43
Şekil 31. TRC1 Bölgesinde Et ve Süt Üretim Miktarları	44
Şekil 32. Düzey 2 Bölgeleri Hayvansal Üretim Değerleri	46
Şekil 33. Hayvansal Üretim Miktarları	46
Şekil 34. Hayvansal Üretim Değerleri	47
Şekil 35. Yetiştirilen Büyükbaş Hayvan Irklarının Oransal Dağılımı	48
Şekil 36. Yetiştirilen Küçükbaş Hayvan Irklarının Oransal Dağılımı	48
Şekil 37. Bazı Hayvansal Ürünlerin İller Bazında Üretim Miktarları ve Oranları	49

1. GİRİŞ

Dünyada değişen ekonomik politikalar doğrultusunda, farklı kalkınma yöntem ve araçları tanımlanmaya başlanmıştır. Bu araçlar içerisinde yerel ve kırsal kalkınma ayrı bir önem taşımakta olup, bütüncül bir gelişmenin temelini oluşturdukları savunulabilir. Genel olarak, kırsal kalkınma stratejileri, kırsal alanın ülke ekonomisine katkısının artırılması ve kırsal toplumun yaşam kalitesinin yükseltilmesi suretiyle bölgeler arasındaki ve kır-kent arasındaki gelişmişlik farklarının azaltılmasını ve göç eğilimlerinin istikrarlı bir dinamiğe kavuşturulmasını hedeflemektedir.

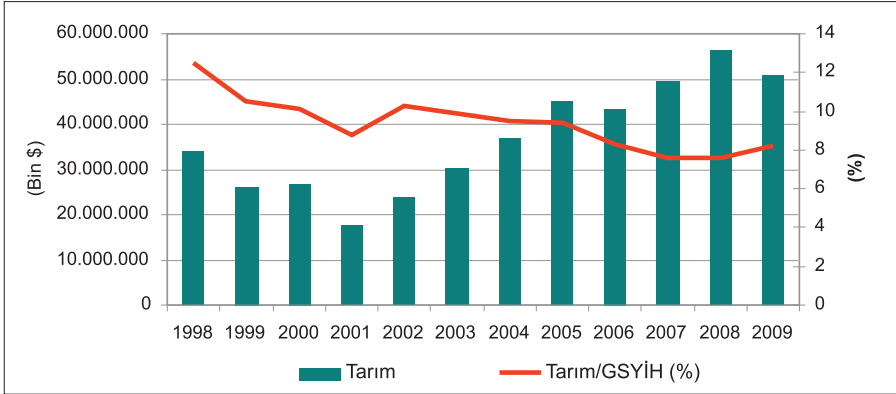
Kalkınma ajansları kuruluncaya kadar Türkiye'de, bölge düzeyinde plan ve programların uygulanması, katılımcı mekanizmalarla işbirliğinin sağlanması ve yerelde teknik, idari ve mali kapasitesi güçlü kurumların eksikliği önemli ölçüde hissedilmiştir. Bu eksikliğin giderilebilmesi amacıyla kurulan kalkınma ajansları, kırsal kalkınma faaliyetlerinin ve projelerinin bölgesel düzeyde desteklenmesi ve koordinasyonu konusunda önemli roller üstlenmektedir. Gaziantep, Adıyaman ve Kilis illerini kapsayan TRC1 Bölge Planında, Ulusal Kırsal Kalkınma Politikası çerçevesinde belirlenen hedefler ışığında, diğer üst planlarla uyumlu olarak bölgesel gelişme adına tarım sektörü içerisinde kırsal kalkınma politika ve stratejileri oluşturulmuştur.

TRC1 Bölge Planı'nda yer alan bu stratejiler temel olarak, kırsal kalkınma politikası çerçevesinde yer alan mekânsal duyarlılık, işbirliği ve katılımcılık; sürdürülebilirlik, sosyal içerme ve kaynak kullanımında etkinlik ilkeleri benimsenerek oluşturulmuştur. Sonuç olarak stratejik belge niteliği taşıyan bu raporun, kırsal kalkınmanın gerçekleştirilmesi adına önemli bir araç olarak bölgeye ciddi katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

2. MEVCUT DURUM

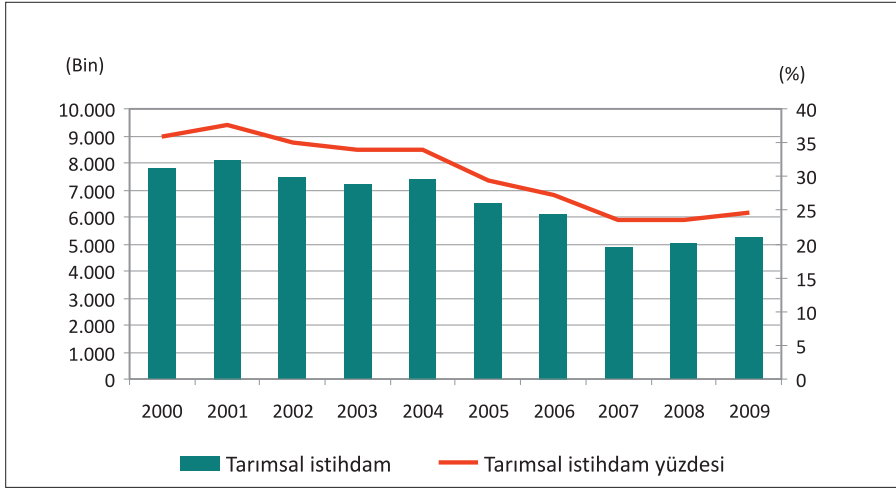
Tarım sektörü, oluşturduğu istihdam, ticaret ve diğer sektörlere sağladığı girdiler bakımından TRC1 (Gaziantep, Adıyaman ve Kilis) Bölgesi'nde anahtar sektör durumundadır. Bu bakımdan öncelikle bölgenin tarımsal mevcudiyeti incelenmiş ve detaylı analizler gerçekleştirilmiştir. Bölgenin tarımsal mevcudiyeti incelenirken TÜİK, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ve bölge illeri Tarım Müdürlükleri verilerinden istifade edilmiştir.

Tarım sektörünün GSYİH içindeki payı yıllar itibariyle azalma eğilimi göstermektedir (Şekil 1). Tarımın GSYİH içindeki payının azalması tarım sektöründe istihdam edilen işgücünün azaldığının da bir göstergesidir. İşgücündeki bu azalma, hizmet ve sanayi sektörünün gelişimiyle paralel doğrultudadır. Gelişmiş ülkelerde tarımın GSYİH içindeki payının düşük, az gelişmiş veya yoksulluk sınırındaki ülkelerde bu oranın yüksek olduğu bilinmektedir. Bu bakımdan bu gösterge, Türkiye'nin gelişmiş ülkeler arasına girmeye başladığının da bir belirtisidir.

Şekil 1. Tarım Sektörü ve Gayri Safi Yurtiçi Hasıla İçindeki Payı
Kaynak: TÜİK (Tarım, ormancılık ve balıkçılık verilerini içermektedir)

Tarım hem ekonomik hem de sosyal açıdan, Türkiye için kilit öneme sahiptir. İşgücünün %24,7'si tarımda istihdam edilmekte olup tarım sektörü GSYİH'nın %8,2'sini oluşturmaktadır. Son 10 yılda tarımda istihdam edilen çalışan sayısında 2.515.000 kişilik bir azalma oluşmuştur. Sanayi ve hizmet sektöründeki gelişmelere paralel olarak tarımsal istihdamda bu azalmanın devam edeceği öngörülmektedir(Şekil 2).

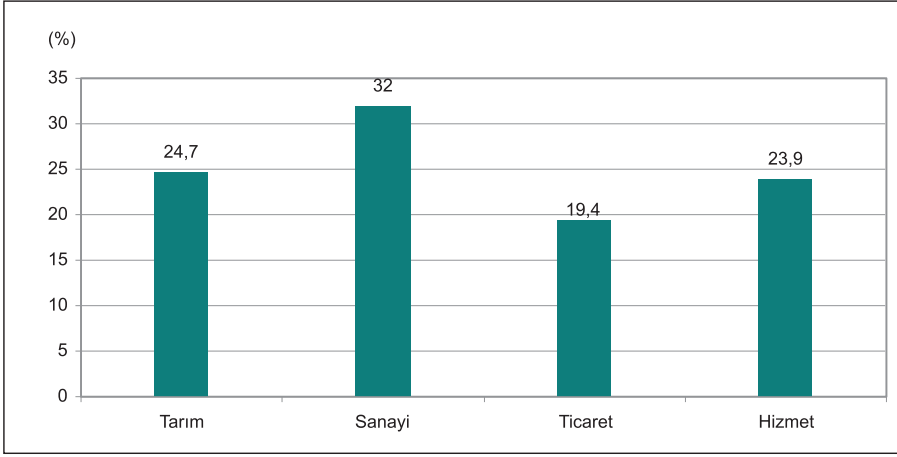

Kaynak: TÜİK

Şekil 2. Yıllar İtibariyle Tarımsal İstihdam Oranları

Şekil 2'de görüldüğü gibi, genel eğilimin aksine 2008 yılı sonrası tarımsal istihdam artmış bulunmaktadır. Bu durumun, ekonomik krizle beraber işsizliğin artması sonucu daha güvenli bir sektör olan tarıma yönelimden kaynaklandığı düşünülmektedir. Şehirlerde işsiz ve gelirsiz kalan bir kısım insan, tarımdaki şartlar iyi olmasa da tarıma sığınmaktadır. Kriz ortamında, istihdamdaki azalma sürecinin durması ve tarımdaki geri dönüşlerle birlikte tarımın istihdam yükü de artmıştır. Tarım, işsizliğin daha fazla artmasını önleyerek, sosyal riski azaltmaktadır.

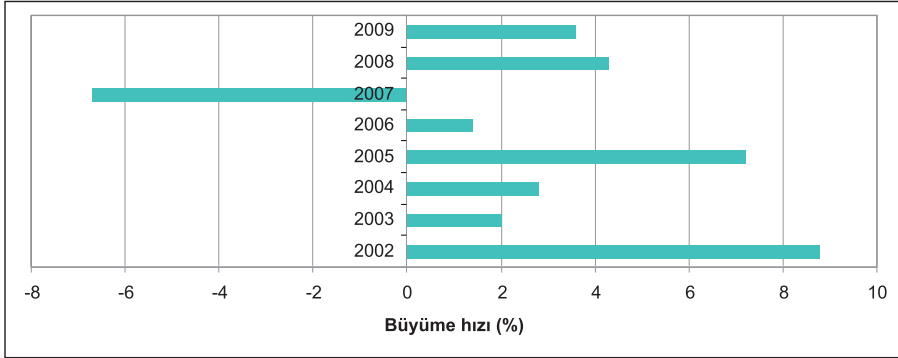
TRC1 Bölgesi tarım sektöründeki istihdam oranı, Türkiye ile benzerlik göstermektedir. Bu bölgede çalışan her 4 kişiden birinin tarım sektöründe çalıştığı görülmektedir. Bölgedeki sanayi tesislerinin büyük çoğunluğunun tarıma dayalı sanayi olduğu düşünüldüğünde bölge insanının yaklaşık yarısı tarım ve tarıma dayalı sanayiden geçimini sağlamaktadır (Şekil 3).

Şekil 3. TRC1 Bölgesi Sektörel İstihdam Oranları

Kaynak: TÜİK, 2009

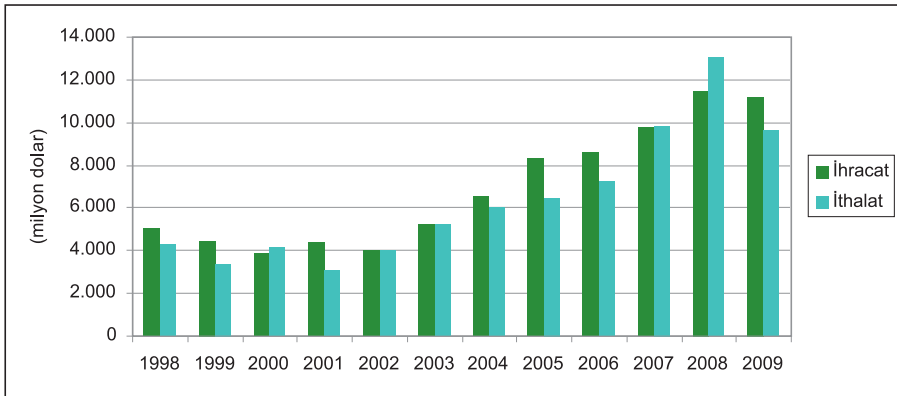
Şekil 4'te görüldüğü gibi, tarımda büyüme hızında yıllar itibariyle farklılıklar görülmektedir. Bu farklılığın en büyük nedenlerinden birisi yaşanan kuraklık ve doğal afetlerdir. Genel olarak, tarım sektörünün küçüldüğü görülmektedir. Gıda alanında güvenliğin sağlanması, kırsal alanda istihdam oluşturması ve diğer sektörlerle sağladığı girdi nedeniyle tarımsal büyümede artışın gerçekleştirilmesi ve bu sektörün desteklenmesi gerekmektedir.

Şekil 4. Tarımsal Büyüme Hızı

Kaynak: TÜİK, 2009

Türkiye'nin toplam dış ticaretinde tarımsal ürünler önemli bir yer tutmaktadır. Şekil 5'de gösterilen ihracat ve ithalat değerleri gıda maddeleri ve tarımsal hammadde toplamı olup 2009 yılı sonunda 102 milyar dolarlık toplam ihracatımızın %10'unu oluşturmaktadır. Ekonomik krizin en olumsuz yansımalarının görüldüğü 2008 yılı hariç ihracatımızın ithalatı karşılama oranları %100'ün üzerindedir.

Şekil 5. Tarımsal Dış Ticaret Değerleri

Kaynak: TÜİK, 2009

Türkiye İhracatçılar Meclisi 2009 yılı verilerine göre, TRC1 Bölgesi tarımsal ürünlerin ihracat değeri 952 milyon \$'dır. Bu değer bitkisel ürünler, hayvansal ürünler ve orman ürünleri toplamı olup Türkiye tarım sektörü ihracatındaki payı %8,5'tur. Bu değer %99,2'sini (945 milyon \$) Gaziantep tek başına gerçekleştirmektedir. Geriye kalan 5 milyon dolar ise Adıyaman ve Kilis illerine aittir. Tarıma dayalı işlenmiş ürünlerin (tekstil ve hammaddeleri, deri ve deri mamulleri, halı) ihracatı da önemli bir değer arz etmektedir. Tarımsal ürünler ve tarıma dayalı işlenmiş ürünler ile beraber bölgenin toplam tarımsal ihracat değeri yaklaşık 2.322 milyon \$'dır (Tablo 1).

Tablo 1. TRC1 Bölgesinde Tarımsal Ürünlerin İhracat Değerleri (\$)

İller / Bölge Kodu	Bitkisel Ürünler	Hayvansal Ürünler	Ağaç ve Orman Ürünleri	Tarıma Dayalı İşlenmiş Ürünler	Toplam
Adıyaman	2 052 700	0	806 722	1 231 214	4 090 636
Gaziantep	803 554 735	19 100 775	122 656 731	1 367 235 146	2 312 547 389
Kilis	841 264	0	3 040 972	1 664 940	5 547 177
TRC1	806 448 700	19 100 775	126 504 426	1 370 131 301	2 322 185 203

Kaynak: TİM, 2009

2.1. Arazi Dağılımı

Türkiye genelinde toplam arazi varlığının %30'u tarım arazisi, %18,6'sı çayır mera arazisi, %27'si orman-fundalık arazi, %13'ü de diğer araziler olarak dağılım göstermektedir. TRC Güneydoğu Anadolu Bölgesi 7.628.946 hektar ile ülke topraklarının %9,7'sine sahiptir. Bölge yüzölçümünün %20'sini ise TRC1 Alt Bölgesi teşkil etmekte olup Düzey 2 seviyesinde bölgenin toplam tarım alanının %22,4'ü TRC1 Bölgesi'nde yer almaktadır.

Düzyey 1 seviyesinde TRC Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Türkiye toplam çayır-mera alanı içerisinde %7,2'lik paya sahiptir. TRC Güneydoğu Anadolu Bölgesi toplam çayır-mera varlığının %22'si TRC1 Bölgesinde olup Güneydoğu Anadolu Bölgesi içinde Düzyey 2 seviyesinde son sırada yer almaktadır. Yine il bazında durum değerlendirmesi yapıldığında en az çayır mera alanı Kilis ve Gaziantep illerindedir (Tablo 2).

Tablo 2. Kullanım Biçimlerine Göre Arazi Dağılımı (hektar)

İl/Bölge	Tarım alanı	Çayır-Mera	Orman Fundalık	Diğer Alanlar	Yüzölçümü
Gaziantep	310 159	46 209	92 419	110 905	688 700
Adıyaman	263 899	172 078	150 757	98 275	764 400
Kilis	97 833	11 800	18 650	6 850	144 400
TRC1	671 892	230 087	261 826	216 030	1597 500
TRC	3 140 077	1 045 962	1 321 061	1 891 978	7 628 946
Türkiye	24318537	14616 700	21189000	10186310	78356238

Kaynak: TÜİK, 2009

Araziler kullanım kabiliyetine göre, toprak özellikleri, arazinin eğim derecesi gibi özelliklerine bağlı olarak birden sekize kadar toprak sınıflarına ayrılmıştır. Tablo 3'te görüleceği gibi, TRC1 Bölgesi'nde toprak işlemeli tarıma elverişli arazi varlığı (I., II., III. ve IV. sınıf arazi) en fazla Gaziantep'te, en az ise Kilis'te bulunmaktadır. Ancak, Kilis ilinde tasnif dışı araziler dışında tarım dışı arazi bulunmamaktadır. TRC1 Bölgesi'nin işlemeli tarıma elverişli arazi varlığının Türkiye'ye oranı % 2,8'dir.

Tablo 3. Kullanım Kabiliyetlerine ve Toprak Sınıflarına Göre Arazi Dağılımı

Arazi Durumu	Toprak Sınıfı	G.Antep (ha)	Adıyaman (ha)	Kilis (ha)	TRC1 (ha)	TRC1 / TR (%)	Türkiye (ha)
İşlemeli Tarıma Elverişli	I	158109	36052	2856	197017	4,0	4987705
	II	122267	73034	37467	232768	3,5	6663877
	III	45000	92125	17664	154789	2,2	7193839
	IV	46455	78030	26333	150818	2,0	7364506
Toplam		371831	279241	84320	735392	2,8	26209927
İşlemeli Tarıma Elverişsiz	V	1357	0	0	1357	1,1	125967
	VI	0	0	18960	18960	0,2	10752602
	VII	129868	311271	30450	471589	1,8	25926423
Tarım Dışı	VIII	8760	11564	0	20324	2,3	894153
Toplam		139985	322835	49410	512230	1,4	37699145
Tasnif Dışı + Su Yüzeyleri		179691	158938	18370	356999	2,5	14447166
Genel Toplam		691507	761014	152100	1604621	2,0	78356238

Kaynak: Bölge illeri Tarım İl Müdürlükleri, 2009

2.2. Sulama Potansiyeli

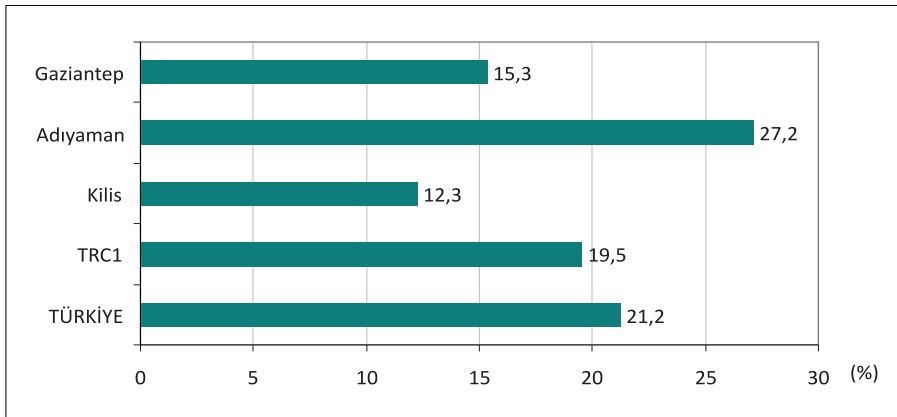
Türkiye 26 adet hidrolojik havzaya ayrılmıştır. Havza verimleri birbirlerinden farklı olup, Fırat ve Dicle havzaları toplam ülke potansiyelinin yaklaşık %28,4'üne sahiptir¹. TRC1 Bölgesi, Fırat ve Dicle havzaları içerisinde yer almasına rağmen, arazilerin sulanabilirlik durumu bakımından yeterli zenginliğe sahip olmayan bir konumdadır.

¹Kaynak: DSİ Genel Müdürlüğü.

Tablo 4. Türkiye ve TRC1 Bölgesi Tarımsal Sulama Durumu

İl/Bölge	Tarım Arazisi (ha) (A)	Sulanabilir Arazi (ha) (B)	Devlet Sulaması (ha)		Halk Sulaması (ha) (E)	Toplam Sulanan Arazi (ha) (F)	% A/F
			İl Özel İdaresi (C)	DSİ (D)			
Gaziantep	310 159	266 414	12 143	7 022	23 946	47 581	15,3
Adıyaman	263 899	156 393	11 951	18 085	41 623	71 659	27,2
Kilis	97 833	72 000	470	370	11 160	12 000	12,3
TRC1	671 892	494 807	24 564	29 947	76 729	131 240	19,5
TR	24 318 537	8 500 000	1 220 000	3 060 000	1 000 000	5 280 000	21,2

Kaynak: TRC1 Bölge İlleri İl Tarım Müdürlükleri 2009, DSİ XX. Bölge Müdürlüğü, 2010

Şekil 6. Sulanan Alanların Toplam Tarım Alanlarına Oranları

Kaynak: TRC1 Bölge İlleri İl Tarım Müdürlükleri 2009, DSİ XX. Bölge Müdürlüğü, 2010

Yapılan etütlere göre, Türkiye'de ekonomik olarak sulanabilecek alan 8,5 milyon hektar olup, 2008 yılı itibariyle toplam 5,28 milyon hektar arazi sulanmaktadır. TRC1 Bölgesi'nde tarım alanlarının yaklaşık %19,5'i sulanmaktadır ve bu değer %21,2 olan Türkiye sulanan

arazi ortalamasına yakındır (Şekil 6). Bölge, iller bazında incelendiğinde Gaziantep ve Kilis'in sulanan alan oranının Türkiye ortalamasının altında, Adıyaman ilinin ise üstünde kaldığı görülmektedir. Özellikle tasnif dışı araziler dışında topraklarının tamamı tarıma elverişli olan Kilis'te, sulanan alan oranının çok düşük düzeyde olması tarımsal verimliliği oldukça düşürmektedir.

“TRC1 Bölgesinde sulanan alan oranının çok düşük düzeyde olması tarımsal verimliliği oldukça düşürmektedir.”

Tablo 5. İnşa halindeki sulama tesisleri ve hizmet alanı büyüklükleri

İller	İnşaataın Adı	Faydalanacak Alan (ha)
Adıyaman	Çamgazi Barajı Sulaması	5 700
	Menzil Göleti Sulaması	236
	Gerger Gölyurt Pompaj Sulaması	143
Gaziantep	Kayacık Sulaması	20 000
	Belkıs Nizip Pompaj Sulaması	11 925
	Alleben Göleti (Bayramlı Regülatörü) Sulaması	693
Kilis	Sapkanlı Göleti Sulaması	209

Kaynak. DSİ Bölge XX. Bölge Müdürlüğü, 2010

Tablo 5 incelendiğinde, özellikle Kilis ilindeki sulama tesisi yatırımlarının çok yetersiz kaldığı görülmektedir. Mevcut sulama tesislerinin yetersizliği tarımsal verimliliği oldukça düşük düzeyde tutarken, yeni yatırımların sınırlı kalması da bu ilin tarımsal potansiyelini ortaya çıkarmasını geciktirecektir.

DSİ, 2010 verilerine göre Türkiye'de kullanılan suyun %74'ü tarım sektöründe, %16'sı endüstri sektöründe %11'i ise evsel kullanımda tüketilmektedir. Toplam su varlığının $\frac{3}{4}$ 'ünün tüketildiği tarım sektöründe suyun daha dikkatli kullanımı diğer sektörlerin geleceği,

gıda ve çevre güvenliği açısından da çok önemlidir. Barajdan alınan suyun tarlaya ulaşınca kadar yaklaşık %40'ının kayıplarla zayı olduğu düşünüldüğünde, bu sektörde yapılacak iyileştirmelerin gelecekteki riskleri azaltmakta ne kadar önemli olduğu daha iyi anlaşılabilir.

Sulu tarım ile tarımsal üretim ve bunun sonucunda tarımsal gelirler yaklaşık 5-6 kat artmaktadır. Yaklaşık olarak, kuru tarımda hektar başına ortalama tarımsal gelir 500 \$ (750 TL/ha) iken, sulama sonrasında 3.000 \$ (4.500 TL/ha) olmaktadır (DSİ, 2010).

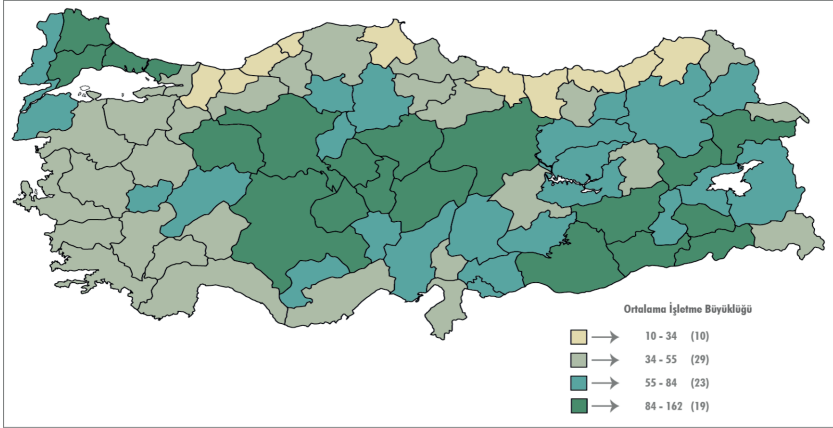
Avrupa Birliği'ne katılım sürecinin etkileri, su kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı ile ilgili olarak da kendisini göstermektedir. AB katılım sürecinde DPT Müsteşarlığı'nca hazırlanan "Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi"nde (UKKS), toprak ve su kaynaklarının sürdürülebilir yönetiminin sağlanmasına vurgu yapılmıştır. Sulama ve tarımsal üretim arasındaki ilişkiden bahsedilerek tarımsal verimliliğin artırılmasında önemli bir potansiyelin varlığı bu planda belirtilmiştir.

"TRC1 Bölgesi'nde sulamadan beklenen yararın sağlanmasında ve tarımsal üretimin sürdürülebilir kılınmasında; mevcut sulama sistemlerinin rehabilitasyonunun gerçekleştirilmesi, sulama altyapısının tamamlanması, su kullanıcılarının eğitimi ve örgütlenmesi gibi sorunlar halen önemini korumaktadır."

TRC1 Bölgesi'nde sulamadan beklenen yararın sağlanmasında ve tarımsal üretimin sürdürülebilir kılınmasında; UKKS'de belirtildiği gibi, mevcut sulama sistemlerinin rehabilitasyonunun gerçekleştirilmesi, sulama sistemlerinin altyapısının tamamlanması, su kullanıcılarının eğitimi ve örgütlenmesi gibi sorunlar halen önemini korumaktadır.

2.3. Tarımsal Yapı

Türkiye'de tarım işletmeleri büyük oranda küçük tarım işletmeleri biçimindedir. İşletmelerin küçük ölçekte olması üretimde verimliliği kısıtlayan ve karlılığı azaltan faktörlerin başında gelmektedir. Arazilerin parçalı ve birbirinden uzak olması özellikle tarımsal mekanizasyon olanaklarını azaltmaktadır. Türkiye'de ortalama arazi büyüklüğü 59 dekar olup tarım işletmeleri içerisinde bitkisel üretim yapan işletmeler hakim durumdadır. Avrupa Birliği'nde bu oran yaklaşık 170 dekadır. Amerika'da ise 1000 dekarın üzerindedir. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı verilerine göre, sadece kayıtlı çiftçiler dikkate alındığında Gaziantep, Adıyaman ve Kilis illeri ortalama işletme büyüklüğü 55-64 dekar aralığında yer almaktadır (Şekil 7).

Kaynak: Kırsal Kalkınma Planı, 2010

Şekil 7. GTHB ÇKS 2007 Sonuçlarına Göre İşletme Büyüklüklerinin Dağılımı

Bu kadar küçük ve dağınık olan işletme yapısı ile etkin bir toprak ve su kaynaklarının geliştirilmesinden bahsetmek güç olmaktadır. Bu nedenle, arazi toplulaştırma çalışmalarının TRC1 Bölgesi'nde hızlandırılması gerekmektedir.

Tablo 6'da görüldüğü gibi, toplam işletme sayısı 78.411 adet olup, Türkiye toplam işletme sayısına oranı % 2,8'dir. TRC1 Bölgesi'nde yalnız bitkisel üretim yapan işletme sayısı 19.264 adet olup %24,5'luk bir paya sahiptir. Bitkisel ve hayvansal ürün yetiştiriciliği yapan işletmelerin oranı % 71,7 olup, toplam arazilerin % 74'üne sahiptirler. TRC1 Bölgesi'nde yalnız hayvansal üretim yapan 2999 işletme bulunmaktadır. Bunun toplam içersindeki payı %3,8'dir.

Tablo 6. TRC1 Bölgesi'nde Tarımsal İşletme Sayısı, Arazi Büyüklüğü, Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Türkiye ile Kıyaslaması

Bölge Kodu	Toplam		Bitkisel ve Hayvansal Üretim Yapan		Bitkisel Üretim Yapan		Hayvansal Üretim Yapan	
	İşletme Sayısı	Arazi (ha)	İşletme Sayısı	Arazi (ha)	İşletme Sayısı	Arazi (ha)	İşletme Sayısı	Arazi (ha)
TRC1	78411	755709	56149	558577	19264	197131	2999	0
TRC	264361	3373188	180740	2395157	67703	977854	15918	176
TR	3076650	18434823	2074439	13343827	929582	5047793	72629	43201
TRC1 / TRC(%)	30	22	31	23	28	20	19	0

Kaynak: TÜİK, Genel Tarım Sayımı (2001)

TRC1 Bölgesi'ndeki ortalama tarımsal işletme büyüklükleri Türkiye ortalamasına yakın olsa da TRC Bölgesi'yle karşılaştırıldığında küçük kalmaktadır. Bölgede özel mülkiyete dayalı küçük aile işletmelerinin egemen olduğu bir yapı gözükmektedir (Tablo 7). Bu

işletmelerin etkin bir tarımsal örgütlenme çatısı altında toplanması verimli ve rekabet edebilir bir yapıya kavuşmalarını sağlayacaktır.

Tablo 7. İşletme Sayıları ve Büyüklüklerinin Oransal Mukayesesi

İşletme Ölçeği (da)	TRC1		TRC		TR
	İşletme Sayısı	TRC1/ TRC (%)	İşletme Sayısı	TRC/ TR (%)	İşletme Sayısı
0-49	47 143	31,7	148 528	7,4	2 013 646
50-99	14 994	32,5	46 186	8,2	560 049
100-199	10 320	28,1	36 675	11,2	327 363
200-499	5 016	19,6	25 625	16,7	153 685
500 +	939	12,8	7 347	33,5	21 907
Toplam	78 412	29,7	264 361	8,6	3 076 650

Kaynak: TRC Güneydoğu Anadolu Bölgesi İl Tarım Müdürlükleri

UKKS'de küçük ve parçalı işletme yapısı tarım sektörünün zayıf yönü olarak belirtilmiştir. Küçük işletmeler, işletme ölçeklerinin küçük olması dolayısıyla üretim maliyetlerini düşürememekte ve tarımsal ürünlerin pazarlanmasında büyük işletmeler kadar başarılı olamamaktadır. Parçalı ve küçük yapıdaki tarım işletmeleri, çağın gerektirdiği teknoloji kullanımı için gerekli tarımsal yatırımları kısıtlamakta, beklenen üretim gerçekleştirilememektedir.

“Bölgede özel sahipliğe dayalı küçük aile işletmelerinin egemen olduğu bir yapı gözükmemektedir. Bu işletmelerin etkin bir tarımsal örgütlenme çatısı altında toplanması verimli ve rekabet edebilir bir yapıya kavuşmalarını sağlayacaktır.”

2.4. Bitkisel Üretim

TRC1 Bölgesi 671.892 hektar tarım alanı ile Türkiye tarım alanının % 2,7'sini teşkil etmekte olup Düzey 2 bölgeleri içerisinde alan büyüklüğü bakımından 16. sırada bulunmaktadır. Bu alan, toplam 3.140.077 hektar tarım alanına sahip TRC Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin %21'ine tekabül etmektedir. Nadasa bırakılan alan % 2 düzeyindedir. Sebze ekili alanların oranı %3,4, meyve bahçelerinin oranı ise %33'tür. Meyvelik alanlarında Gaziantep il olarak 145.223 ha ile bölge genelinde en fazla meyvelik alanına sahiptir (Tablo 8).

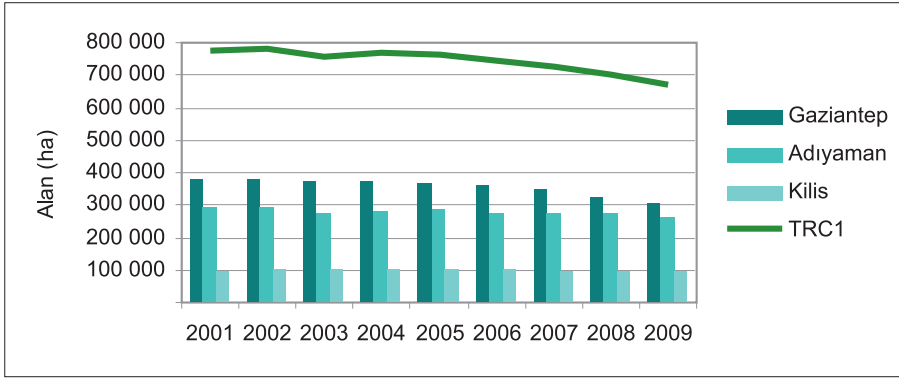
Tablo 8. Tarım Arazilerinin Dağılımı

İl/Bölge Kodu	Tarla Alanı (ha)		Sebze Alanı (ha)	Meyve Alanı (ha)	Toplam Alan(ha)
	Ekilen	Nadas			
Gaziantep	147 965	10 663	6 308	145 223	310 159
Adıyaman	220 840	300	4 496	38 263	263 899
Kilis	44 005	2 990	12 499	38 341	97 833
TRC1	412 810	13 953	23 304	221 826	671 892
TRC	2 453 848	211 193	70 509	404 527	3 140 077
TÜRKİYE	16 241 278	4 322 963	811 313	2 942 984	24 318 537

Kaynak: TÜİK, 2009

TRC1 Bölgesi içinde en büyük tarım alanına Gaziantep ili sahiptir. Yıllar itibariyle tarım alanlarında bir azalma söz konusudur. Özellikle 2005 yılından sonra bu yöndeki eğilim Gaziantep'te daha görülür bir hale gelmiştir (Şekil 8). Bunun üzerinde, şehirleşme ve sanayileşmenin etkisi olduğu düşünülmektedir.

Bölge bitkisel üretim miktarıyla Düzey 2 bölgeleri içerisinde 18. sırada, TRC Güneydoğu Bölgesi içerisinde 2. sırada yer almaktadır (Tablo 9).

Şekil 8. Tarım Alanlarının Yıllara Göre Değişimi

Kaynak: TÜİK

Tablo 9. Bölgelere Göre Bitkisel Üretim Değerleri

Sıra No	Bölge Kodu	Bölge İlleri	Bitkisel Üretim Değeri (1000 TL)
1	TR62	Adana, Mersin	6 370 049
2	TR61	Antalya, Isparta, Burdur	5 964 124
....
10	TRC2	Şanlıurfa, Diyarbakır	2 970 507
11	TR22	Balıkesir, Çanakkale	2 941 829
....
18	TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis	1 477 777
19	TRB1	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	1 280 735
20	TR82	Kastamonu, Çankırı, Sinop	912 999
....
24	TR81	Zonguldak, Karabük, Bartın	375 996
25	TR10	İstanbul	258 569
26	TRC3	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	84 799

Kaynak: TÜİK, 2008

Bölgenin tarımsal verimliliğini daha iyi yorumlayabilmek için birim alandan elde edilen ürünlerin üretim değerine bakmak gerekmektedir. Düzey 2 bölgelerine göre, bu değerler kıyaslandığında TRC1 Bölgesi 24. sırada iken, TRC Bölgesi içerisinde 1. sırada yer almaktadır.

Tablo 10 incelendiğinde çok açıkça görülmektedir ki tarımsal verimlilik bölgede çok düşük düzeydedir. Örneğin; TR10 (İstanbul) Bölgesi, birim alandan TRC1'in yaklaşık 20 katı kadar fazla gelir elde etmektedir. Bunun en büyük nedenlerinden birisi, bitkisel üretimin ağırlıklı olarak sulu koşullarda gerçekleştirilmemesidir. Bu nedenle birim alanda daha fazla üretimi gerçekleştirecek tarımsal uygulamalara (sulama, mekanizasyon, arazi toplulaştırma vb.) ihtiyaç bulunmaktadır.

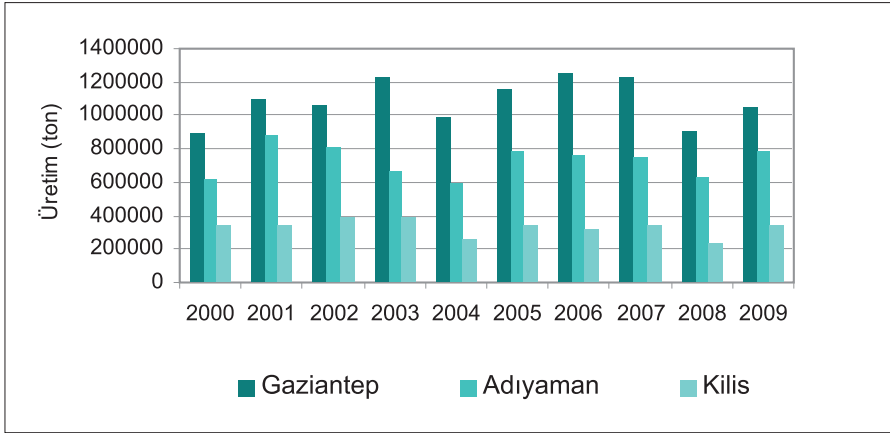
Tablo 10. Bölgelere Göre Bitkisel Üretim Verimi

Sıra No	Bölge Kodu	Bölge Adı	TL/ha
1	TR10	İstanbul	15,94
2	TR21	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	13,38
3	TR22	Balıkesir, Çanakkale	9,71
4	TR31	İzmir	8,26
...
21	TRA2	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	1,47
22	TRB1	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	0,94
23	TRB2	Van, Muş, Bitlis, Hakkari	0,87
24	TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis	0,82
25	TRC2	Şanlıurfa, Diyarbakır	0,58
26	TRC3	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	0,13

Kaynak: TÜİK, 2008

Şekil 9, 2000-2009 yılları arasında, iller bazında bitkisel üretim miktarlarının değişimini göstermektedir. Görüldüğü gibi, her üç ilde üretim miktarlarında düzenli bir gelişim bulunmamaktadır. Bunun temel etkenlerinden biri meyve türlerinin periyodisite² göstermesi, bir diğer etken ise daha önce belirtildiği gibi tarımsal verimin iklim şartlarına çok fazla bağımlı olmasıdır. Sulama, bu konuda en önemli faktördür.

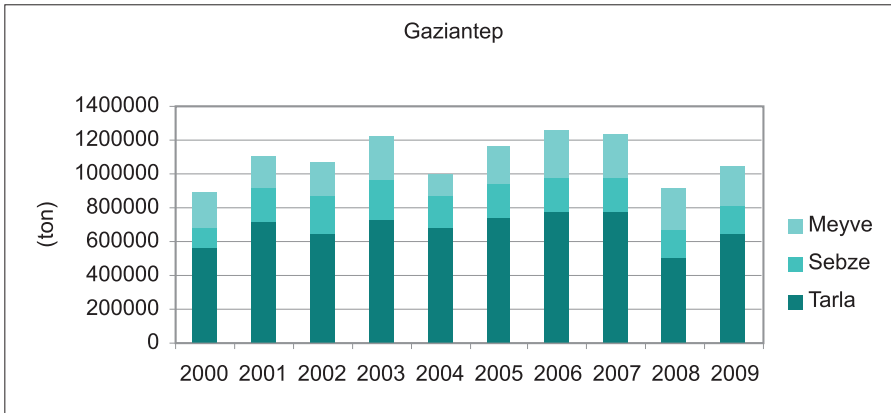
²Periyodisite: Meyve ağaçlarının bir yıl çok ürün verip ertesi yıl az ürün vermesi veya hiç vermemesi.

Şekil 9. TRC1 Bölgesinde Bitkisel Üretim Miktarı

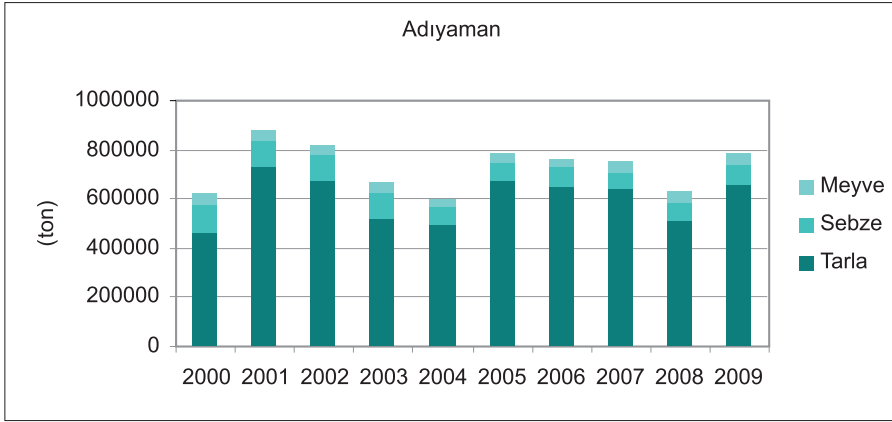
Kaynak: TÜİK

Ürün gruplarına göre bitkisel üretim miktarları incelendiğinde (Şekil 10, Şekil 11, Şekil 12), Gaziantep ve Adıyaman illerinde tarla bitkileri üretiminin ağırlık kazandığı, Adıyaman'da bu üretim grubunun toplam üretim miktarının %83'ünü oluşturduğu görülmektedir. Kilis'te ise üretim miktarları ürün gruplarına göre bir denge arz etmektedir.

Şekil 10. Ürün Gruplarına Göre Bitkisel Üretim Miktarı (Gaziantep)

Kaynak: TÜİK

Kaynak: TÜİK

Şekil 11. Ürün Gruplarına Göre Bitkisel Üretim Miktarı (Adıyaman)

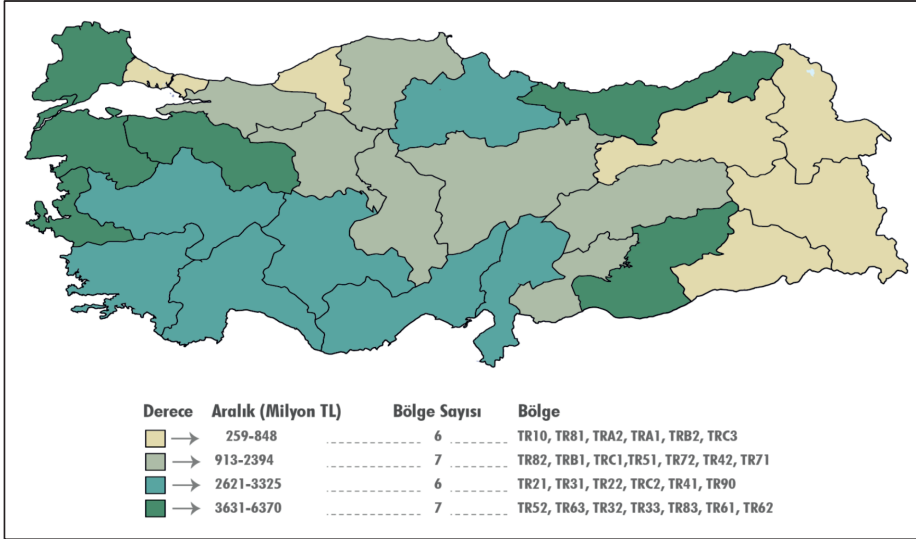
Kaynak: TÜİK

Şekil 12. Ürün Gruplarına Göre Bitkisel Üretim Miktarı (Kilis)

Tarıma ilişkin bazı verilerin mekânsal analizleri Düzey 2 verilerine göre GEODA programı ile yapılmıştır. İllere göre bitkisel üretim değerleri kullanılarak aşağıdaki harita oluşturulmuş, bölgelerimiz bitkisel üretim değerlerine göre kategorilere ayrılmıştır.

Akdeniz ve Ege kıyılarının yüksek üretim değerlerine sahip olduğu dikkat çeken ilk noktadır. Akdeniz ikliminin tarımsal üretim için elverişli olmasının bunda rolü olduğu düşünülmektedir. Bir diğer dikkat çeken nokta da GAP'tan faydalanan TRC2 Bölgesi'nin, etrafındaki bölgelerden daha yüksek tarımsal üretim değerlerine sahip olmasıdır. Gaziantep, Adıyaman ve Kilis illerinin GAP bölgesi içinde yer almasına rağmen, Türkiye ortalaması seviyesinde bitkisel üretime sahip olamadığı görülmektedir.

“Tarımsal verimlilik bölgede çok düşük düzeydedir. Bunun en büyük nedenlerinden birisi, bitkisel üretimin ağırlıklı olarak sulu koşullarda gerçekleştirilmemesidir.”

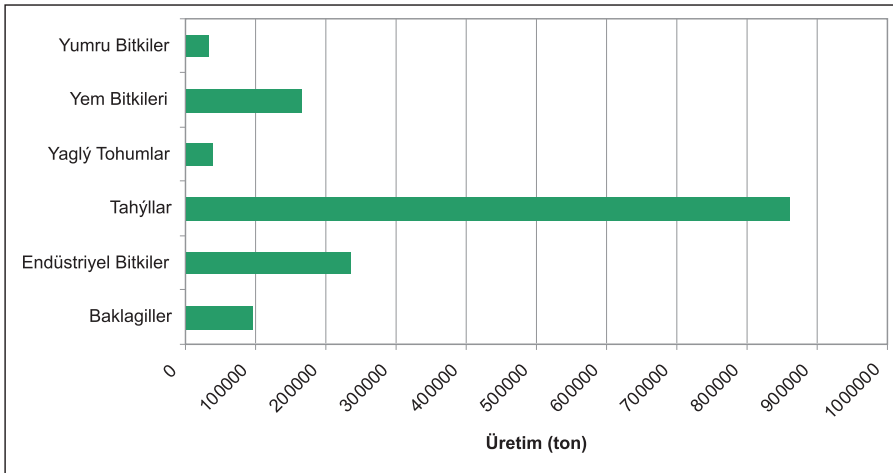

Şekil 13. Düzey 2 Tarımsal Üretim Değeri: Bitkisel Üretim Değeri-2008

Şekil 13 incelendiğinde, TRC1 Bölgesi'nin bitkisel üretim değeri açısından komşu bölgelere kıyasla daha düşük üretim değerine (1,48 milyar TL) sahip olduğu görülmektedir. Aynı iklim karakteristiklerine sahip olan TRC2 Bölgesine göre TRC1 Bölgesi'nin daha az bitkisel üretim değerine sahip olmasının temel nedeni tarımsal üretimde sulamanın yeterli seviyede yapılamamasıdır.

2.4.1. Tarla Bitkileri Üretimi

TRC1 Bölgesi'nde ekilişi yapılan tarla bitkilerinin üretim miktarları aşağıdaki grafikte gösterilmiştir (Şekil 14). En büyük üretim miktarını tahıllar oluşturmaktadır. Bunu sırasıyla endüstri bitkileri, yem bitkileri ve baklagiller izlemektedir. TÜİK 2009 verilerine göre; tahıl üretiminde TRC1 Bölgesi, Düzey 2 bölgeleri arasında 18. sırada yer almaktadır. Tüm tahıl grupları içerisinde Türkiye toplam tahıl üretiminin %2'si TRC1 Bölgesi'nde üretilmektedir.

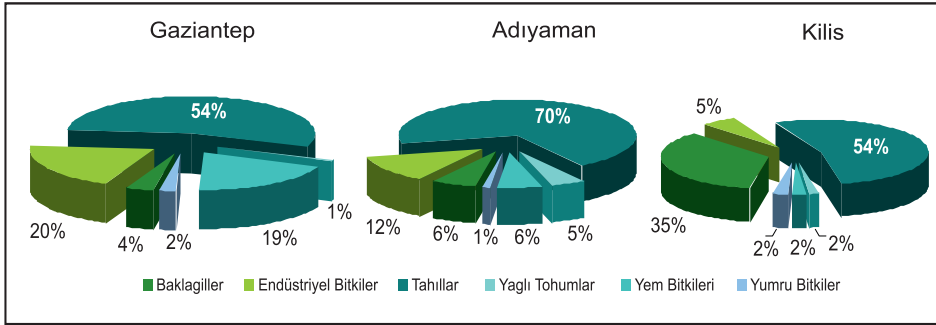

Kaynak: TÜİK, 2009

Şekil 14. TRC1 Bölgesi Tarla Bitkileri Üretim Miktarları

TRC1 Bölgesi'nde bulunan üç ilde de yıllık yağış miktarının düşük olması ve yağışın mevsimlere göre dağılımının orantsız olması nedeniyle, çoğunlukla “kuru şartlarda” tarım yapılmakta ve bitkisel üretim daha çok tahıllar üzerinde yoğunlaşmaktadır (Şekil 15).

Baklagil üretiminde TRC1 Bölgesi, Düzey 2 bölgeleri arasında 8. sırada olup toplam Türkiye baklagil üretiminin %6,9'unu karşılamaktadır. 2008 yılı verilerine göre en fazla üretim yapılan Adıyaman (40.828 ton) olup bunu sırasıyla Kilis (32.776 ton) ve Gaziantep (23.282 ton) takip etmektedir.

Kaynak: TÜİK, 2009

Şekil 15. Ürün Gruplarına Göre Tarla Bitkileri Üretim Oranları

“TRC1 Bölgesi'nde bulunan üç ilde de yıllık yağış miktarının düşük olması ve yağışın mevsimlere göre dağılımının orantsız olması nedeniyle, çoğunlukla “kuru şartlarda” tarım yapılmakta ve bitkisel üretim daha çok tahıllar üzerinde yoğunlaşmaktadır.”

2.4.2. Sebze Üretimi

TRC Güneydoğu Anadolu Bölgesi sebze üretimi bakımından Türkiye genelinde yaklaşık %7'lik bir değere sahiptir. TRC1 Bölgesi Güneydoğu Anadolu Bölgesi içinde sebze üretiminde %21'lik bir paya sahipken, Türkiye genelinde ise %2'lik bir orana sahiptir. Ülke genelinde üretimi yapılan yaprağı yenen sebzelerin %1'ini, baklagil sebze üretiminin %0,3'ünü, meyvesi yenen sebze üretiminin %1,6'sını ve soğansı-yumrulu sebze üretiminin %1,8'ini TRC1 Bölgesi karşılamaktadır (Tablo 11).

Tablo 11. Gruplara Göre Sebze Üretim Miktarları, (ton)

İl Adı/ Bölge Kodu	Yaprağı Yenen Sebzeler	Baklagil Sebzeler	Meyvesi Yenen Sebzeler	Soğansı- Yumur-Kök Sebzeler
Gaziantep	9 523	617	142 359	7 507
Adıyaman	2 580	274	74 338	2 205
Kilis	4 250	1 484	116 992	7 914
TRC1	16 353	2 375	333 689	17 626
TRC	21 421	5 273	1 704 216	36 097
TRC1/TRC	0,76	0,45	0,20	0,49
TRC1/TR	0,01	0,00	0,02	0,02
Türkiye	1 745 703	828 094	21 106 889	970 780

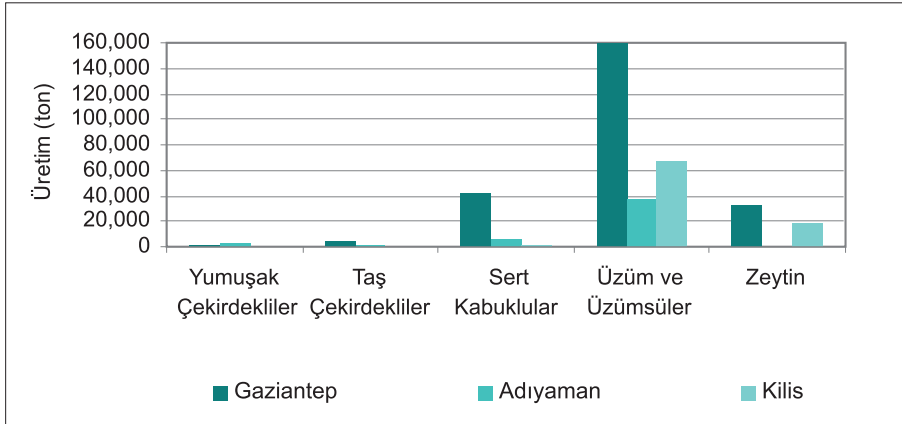
Kaynak: TÜİK, 2009

“Sebze üretimi sulamaya bağımlı bir üretim biçimidir. Bu açıdan bakıldığında, sebze üretiminin TRC1 Bölgesi'nde bu kadar geri planda olmasının nedeni, sulama kısıtı olarak gözükmektedir.”

2.4.3. Meyvecilik

TRC1 Bölge illeri meyvecilik yönünden incelendiğinde, yumuşak çekirdekli ve taş çekirdekli meyvelerin bölgede kayda değer seviyede olmadığı, başta üzüm ve üzüksü meyveler olmak üzere sert kabuklu meyvelerin ve zeytinin yoğunlukta olduğu Şekil 16'dan görülmektedir.

Gaziantep ilinde bağcılık ve antepfıstığı üretimi ilin meyveciliğinde önemli bir yer tutmaktadır (Şekil 17). Antepfıstığı üretiminin Türkiye içerisindeki yeri incelendiğinde, 2009 TÜİK verilerine göre, ilin Türkiye genelinde %50 pay ile önemli bir yer teşkil ettiği görülmektedir.

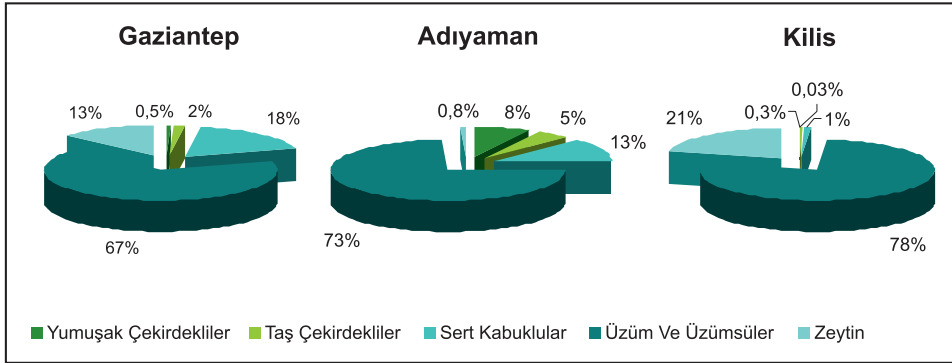

Kaynak: TÜİK, 2009

Şekil 16. Meyve Türlerine Göre Üretim Miktarları

Adıyaman'da genel olarak kayısı, elma, antepfıstığı, zeytin, erik, badem, trabzon hurması, dut, üzüm ve şeftali üretimi yapılmaktadır. Son yıllarda ceviz, kiraz, nar, çilek üretimi de yaygınlaşmaya başlamıştır. Özellikle Çelikhan ilçesinde kiraz, merkez ilçe ve Kâhta ilçesinde nar üretimi ön plana çıkmıştır. Ağırlıklı üretim grubunu %73 ile üzüm ve üzüksü meyveler oluşturmaktadır (Şekil 17).

Kilis ilinde bağcılık önemli bir üretim biçimidir. İl meyveciliğinin %78'ini bu grup oluşturmaktadır. Bunu %21 ile zeytin üretimi izlemektedir (Şekil 17). Bu iki grubun, Kilis meyveciliğini temsil ettiği söylenebilir. İlde bağcılık ve zeytinciliğin dışında kalan meyveciliğin çok az olması, bu grupların, tahıl üretimi ve hayvancılığın yanında ek gelir veya iç ihtiyacı karşılamaya yönelik aile işletmeciliği olarak yapıldığını göstermektedir.

Kaynak: TÜİK, 2009

Şekil 17. Meyve Gruplarına Göre (ISIC Rev 3 Sınıflamasına Göre) Meyve Üretimi

Bölgede Öne Çıkan Meyveler

Antepfıstığı

Dünya antepfıstığı üretim miktarı 566.963 ton olup 2008 yılı üretim değerleri ile Türkiye Dünya'da %21,2'lik bir paya sahiptir³. Türkiye, bu üretim değerleri ile İran ve ABD'nin ardından üçüncü sırada yer almaktadır. İran ve A.B.D.'de sulu koşullarda ve çoğunlukla birinci sınıf tarım arazilerinde üretim yapılırken, Türkiye'de kuru koşullarda ve çoğunlukla kıraç arazilerde üretim yapılmaktadır. Son yıllarda daha iyi

³Kaynak: FAOSTAT, Erişim, 31/08/2010

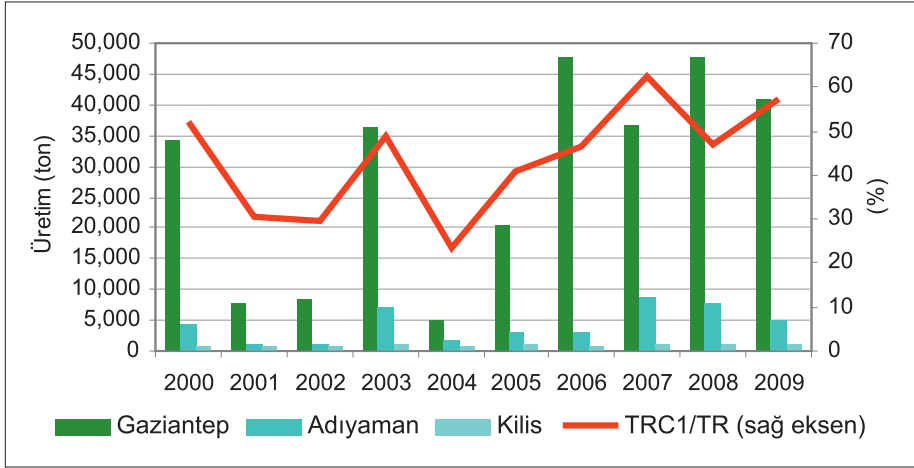
arazilerde üretim yaygınlaşmakta ve imkânı olan çiftçiler sulama yapmaktadır.

2011 yılı TÜİK verilerine göre, Türkiye'de 42 ilde Antepfıstığı üretimi yapılmakta olup, yaklaşık olarak 215 000 ha'lık bir üretim alanını kapsamaktadır. TRC1 Bölgesi, Türkiye toplam üretiminin %57'sini gerçekleştirmektedir. Bölge illeri içerisinde Gaziantep tek başına Türkiye üretiminin %50'sini gerçekleştirmektedir. Kilis'te, 3.177 hektar dikili alan ile en fazla üretimi yapılan meyvelerin başında Antepfıstığı gelmektedir. Adıyaman'ın daha çok Merkez, Kahta, Samsat, Besni, Tut gibi ilçelerinde Antepfıstığı üretimi önemli bir yer işgal etmektedir.

“TRC1 Bölgesi Türkiye toplam üretiminin %57'sini gerçekleştirmektedir. Bölge illeri içerisinde Gaziantep tek başına Türkiye üretiminin %50'sini gerçekleştirmektedir.”

Şekil 18 incelendiğinde, antepfıstığı üretiminde yıllar itibariyle çok büyük dalgalanmalar görülmektedir. Üretimde meydana gelen dalgalanmaya rağmen, TRC1 Bölgesi'nin Türkiye antepfıstığı üretimindeki payı %40-%65 bandında seyretmektedir. Antepfıstığı yetiştiriciliği daha çok susuz koşullarda yapıldığından yağış durumuna göre üretimde ciddi artışlar meydana gelmektedir. Üretimde dalgalanmanın bir diğer nedeni ise antepfıstığının periyodisite göstermesidir. 2001, 2002 ve 2004 yıllarında meydana gelen keskin düşüşlerin nedeni ise meydana gelen don olayları olarak gözükmektedir.

Antepfıstığı ve zeytin gibi ürünlerdeki periyodisite, çeşit özelliklerinin yanında üretimin iklim şartlarına aşırı bağımlı olmasından kaynaklanmaktadır. Bunun önlenmesi veya azaltılması için sulamanın yanında bitki bakım uygulamalarının (budama, gübreleme vs.) tekniğine uygun bir şekilde gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Şekil 18. TRC1 Bölge İlleri Antepfıstığı Üretimi ve Türkiye ile Karşılaştırılması

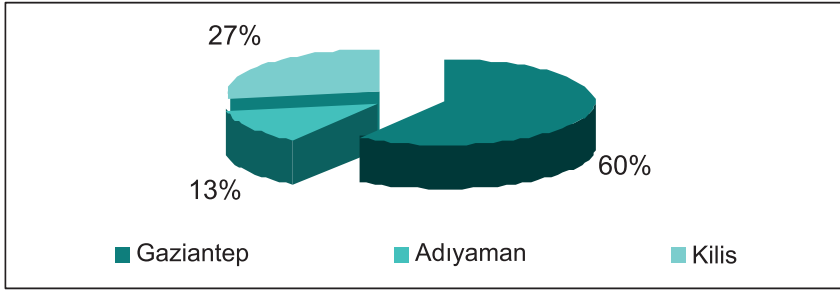
Kaynak: TÜİK, 2009

Bölgemizde antepfıstığı üretiminde sulama önemli bir sorundur. Sulama ile Antepfıstığının veriminin eski bahçelerde %40, yeni kurulan bahçelerde %100 ile %200 oranında arttığı araştırmalar sonucunda bulunmuştur. Sulama sorunu haricinde yaşanan diğer bir sorun aşılı fidan üretimidir. Antepfıstığı çöğürleri uygun kalınlığa ulaşmadığı zaman aşı tutma randımanı oldukça düşüktür. Yeterince aşılı fidan bulunmaması nedeniyle yetiştiriciliğe genellikle aşısız fidan ile başlanmakta ve fidanlar yerinde aşılanmaktadır. Böylece ağaçların meyveye yatma süresi de uzamaktadır. Bu nedenle aşılı fidan üretiminde devlet desteğine ihtiyaç bulunmaktadır.

Üzüm

TRC1 Bölgesi'nde bağcılık faaliyetleri önemli bir yer tutmaktadır. Toplam 50.429 hektarlık bir bağ alanı mevcut olup, bölgenin toplam üretim miktarı 2009 yılı verilerine göre 247.537 ton olarak gerçekleşmiştir. Bu değer Türkiye üzüm üretiminin %5,8'ine karşılık gelmektedir.

TRC1 Bölgesi'nde bağcılık, Kilis'ten başlayarak Gaziantep'e yayılan floksera hastalığı nedeniyle 1960 öncesinde oldukça gerilemiştir. Daha sonra yerli çeşitlerin Amerikan asma anaçlarına aşılınması sonucu üretim yeniden hızlı bir artış göstermiştir.

Kaynak: TÜİK,2009

Şekil 19. TRC1 Bölge İllerinin Üzüm Üretim Payları

Tablo 12'den çıkarılan sonuçlara göre, bölge illerinin Türkiye üzüm üretimindeki payları dikkate alındığında Gaziantep %3,5'lik bir oran ile önemli bir yere sahiptir. Bunu %1,6 ile Kilis ve %0,8 ile Adıyaman izlemektedir.

Gaziantep ilinde bağcılık; İslâhiye ve Nizip ilçelerinde daha yaygın olarak gözükmemektedir. Özellikle İslâhiye ilçesinde geniş bağ alanları bulunmaktadır. Bu bölgede sofralık kaliteli çeşitlerin üretimi daha fazladır.

Kilis'te toplam bağ alanı 15.723 hektar olup Kilis'in toplam tarım alanının %16'sını oluşturmaktadır. Üretilen üzüm çeşitlerinin büyük bir oranı şaraplık çeşitlerdir. Kilis bağ alanlarının ortalama %80'lik bir kısmı Merkez ve Elbeyli ilçelerinde yer alırken, %20'lik bir alan Musabeyli ve Polateli ilçelerinde yer almaktadır.

Adıyaman, her ne kadar bağcılık konusunda iklim ve toprak yapısı bakımından yüksek potansiyele sahip ise de yeterli gelişmeyi

gösterememiş, Gaziantep ve Kilis'in gerisinde kalmıştır. Bu ilde sofralık çekirdekli çeşitlerin üretimi ağırlık kazanmıştır.

Tablo 12. Bağ Ekiliş Alanları ve Üzüm Üretim Miktarları

İl/Bölge	Ürün Adı	Alan (hektar)	Üretim (ton)
Gaziantep	Üzüm (Sofralık- Çekirdekli)	11 839,3	75 698
	Üzüm (Sofralık- Çekirdeksiz)	1 520,0	11 811
	Üzüm (Kurutmalık- Çekirdekli)	6 119,4	33 815
	Üzüm (Şaraplık)	4 340,0	25 717
Gaziantep Toplamı		23 818,7	147 041
Adıyaman	Üzüm (Sofralık- Çekirdekli)	7 967,5	29 883
	Üzüm (Sofralık- Çekirdeksiz)	8,0	5
	Üzüm (Kurutmalık- Çekirdekli)	2 900,0	3 230
	Üzüm (Şaraplık)	11,0	60
Adıyaman Toplamı		10 886,5	33 178
Kilis	Üzüm (Sofralık- Çekirdekli)	4 550,0	14 042
	Üzüm (Kurutmalık- Çekirdekli)	2 660,0	12 713
	Üzüm (Şaraplık)	8 513,8	40 563
Kilis Toplamı		15 723,8	67 318
TRC1 Toplamı		50 429,0	247 537
Türkiye		479 023,9	4 264 720

Kaynak: TÜİK, 2009.

Zeytin

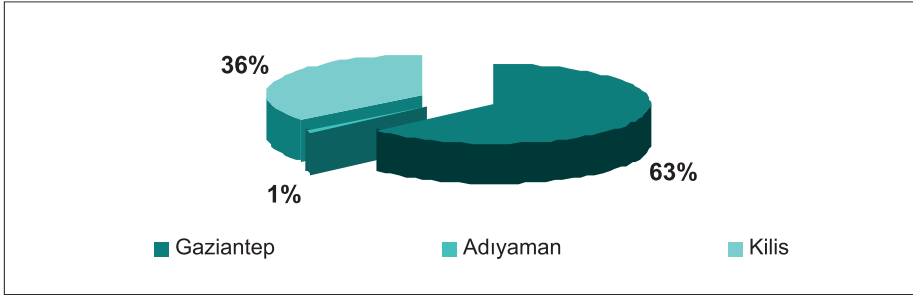
TRC1 Bölgesi, Türkiye'de zeytin üreten önemli bölgelerin arasında yer almaktadır. Tablo 13'e göre; Düzey 2 bölgeleri, zeytin üretim değerleri bakımından karşılaştırıldığında, TRC1 Bölgesi 9. sırada yer almaktadır.

Tablo 13. TRC1 Bölgesi Zeytin Üretiminin Düzey 2 Bölgeleri İçindeki Yeri

Sıra No	Bölge Kodu	Bölge Adı	Üretim (ton)
-	TR	Türkiye	1 464 248
1	TR32	Aydın, Denizli, Muğla	409 918
2	TR31	İzmir	229 857
...
7	TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik	85 446
8	TR61	Antalya, Isparta, Burdur	60 085
9	TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis	39 363
10	TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	13 669
...
17	TR83	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	40
...

Kaynak: TÜİK, 2008 Erişim, 31/08/2010

Şekil 20'ye bakıldığında, Gaziantep ve Kilis'in TRC1 Bölgesi zeytin üretiminin %99'unu gerçekleştirdiği görülmektedir. Adıyaman'da üretim daha çok sofralık çeşitler üzerine yoğunlaşmış olup aile ihtiyacını karşılamaya yöneliktir. Gaziantep'te üretilen çeşitlerin %97'si yağlık, %3'ü ise sofralıktır. Gaziantep'te zeytinlik alanların çok büyük oranı Nizip, Karkamış ve Oğuzeli ilçelerinde yer almakta olup bu bölge zeytincilik potansiyelinin %90'ını oluşturmaktadır. Kilis ilinde yetiştirilen zeytinlerin tamamı yağlık çeşittir. Periyodisite dikkate alınarak 10 yıllık üretim ortalaması değerleri incelendiğinde, Gaziantep ilinin 41.903 ton üretim miktarı ile Türkiye zeytin üretiminin tek başına yaklaşık %4'ünü gerçekleştirdiği söylenebilir. Bu oran Kilis için %1,5'tir.

Şekil 20. TRC1 İlleri Zeytin Üretim Payları

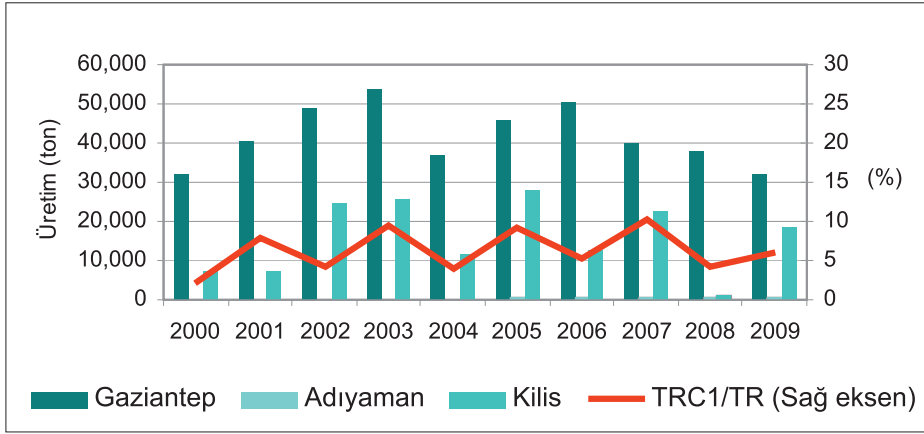
Kaynak: TÜİK, 2009

Şekil 21'de görüldüğü gibi, zeytin üretimi yıllara göre büyük dalgalanmalar göstermektedir. Üretimde meydana gelen bu dalgalanmanın temel nedeni zeytinde görülen periyodisite olayıdır. Periyodisiteye bağlı olarak, üretim bir yıl fazla olurken diğer yıl düşmektedir. Bu durum, TRC1 Bölgesi'nin Türkiye zeytin üretimindeki yerini de etkilemekte ve Şekil 21'de görüldüğü gibi TRC1/TR oranına yıllar itibariyle aynı şekilde yansımaktadır.

Bölgenin çevresel şartları değerlendirildiğinde, iklim ve toprak yapısı itibariyle zeytin üretimi için son derece elverişli olduğu görülmektedir. Ancak periyodisite nedeniyle üretimde meydana gelen dalgalanmalar zeytinyağı fiyatlarında istikrarsızlığa neden olmakta ve üretici uygun işleme ve depolama koşullarına sahip olamadığı durumlarda mağdur olmaktadır.

Fiyat dalgalanmalarından daha az etkilenen sofralık çeşitlere ağırlık verilmesi, depolama, işleme tesislerinin artması durumunda bu mağduriyetin azalacağı öngörülmektedir.

“Periyodisite nedeniyle üretimde meydana gelen dalgalanmalar zeytinyağı fiyatlarında istikrarsızlığa neden olmaktadır. Fiyat dalgalanmalarından daha az etkilenen sofralık çeşitlere ağırlık verilmesi, depolama, işleme tesislerinin artması durumunda bu mağduriyetin azalacağı öngörülmektedir.”

Şekil 21. Zeytin Üretiminin Yıllara Göre Değişimi

Kaynak: TÜİK

2.4.4. Örtü Altı Yetiştiriciliği

Ülkemiz, oldukça değişik ekolojik şartlara sahip olduğundan, pek çok bahçe bitkileri türünün yetiştiriciliğine olanak sağlar. Örtü altı yetiştiriciliği de bu grup içerisinde önemli bir yere sahiptir. Örtü altı yetiştiriciliği; seralar, yüksek tüneller ve alçak tünelleri kapsamaktadır.

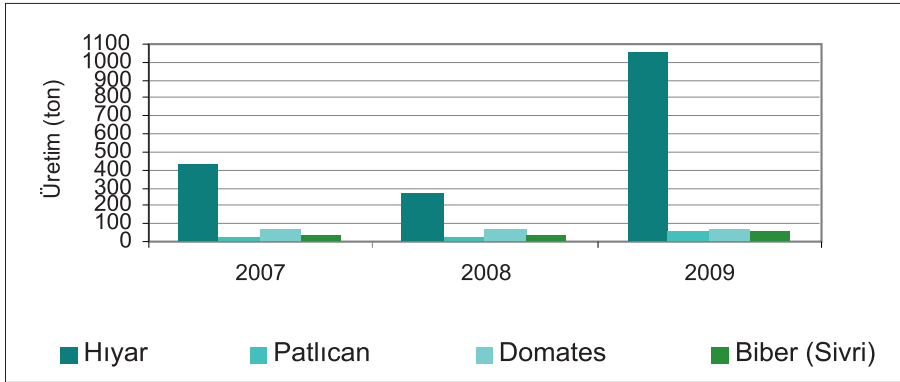
2009 yılı itibariyle toplam örtü altı alanlarımız 56.718 hektardır. Bunun % 33'ü (18.701,6 ha) alçak plastik tünel, %13,6'sı (7.704,6 ha) yüksek tünel geriye kalan % 53,4'ü (30.311,8 ha) sera alanlarından ibarettir (Tablo 14). Ülkemizde örtü altı yetiştiriciliği ekolojik koşullara bağımlı bir gelişme göstererek, özellikle Akdeniz kıyısında yoğunlaşmıştır.

Tablo 14. Örtüaltı Alanlarının Dağılımı ve Oransal Mukayesesi

İl/Bölge	Sera Alanı (ha)		Tünel Alanı (ha)		Toplam (ha)
	Cam	Plastik	Yüksek	Alçak	
Adıyaman	0	95	0	0	95
Gaziantep	0	19	0	0	19
Kilis	0	2	0	0	2
TRC1	0	116	0	0	116
TRC1/TR (%)	%0	%0,5	%0	%0	%0,2
TÜRKİYE	8 293,2	22 018,6	7 704,6	18 701,6	56 718

Kaynak: TÜİK, 2009, Bölge İlleri İl Tarım Müdürlükleri (2010)

TRC1 Bölgesi'nde, örtü altında yetiştirilen ürünlerin tamamını sebze türleri oluşturmaktadır olup bu türler hıyar, patlıcan, domates ve biberdir. Bu sebzelerin yıllar itibariyle üretim miktarları aşağıdaki şekilde verilmiştir. Şekil 22 incelendiğinde, yıllar itibariyle üretim miktarlarında bir artış olduğu ancak sera alanlarının fazla bir artış göstermemesinden dolayı üretim artışının sınırlı kaldığı görülmektedir.

Kaynak: TÜİK

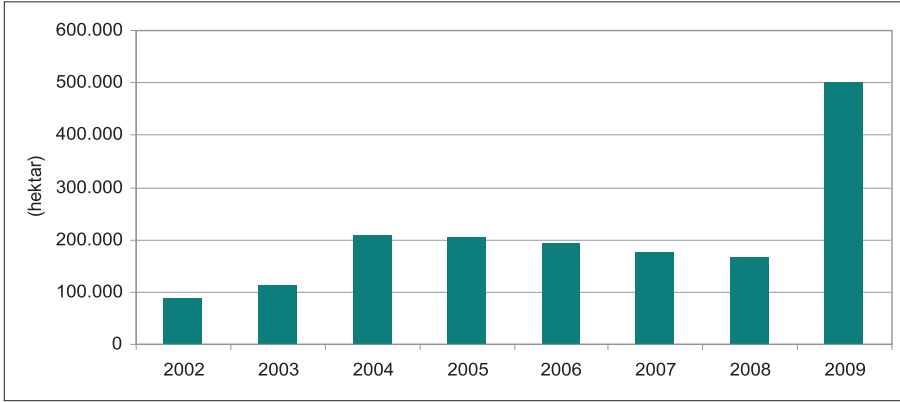
Şekil 22. TRC1 Bölgesinde Örtü Altında Üretilen Ürünler ve Üretim Miktarları

Örtü altı yetiştiriciliği, tarımsal üretim sektörleri arasında istihdamın ve emeğin en yoğun olduğu sektörlerin başında gelmektedir. Örtü altı yetiştiriciliğinin TRC1 Bölgesi'nde gelişmesi UKKS'de belirtilen düşük verimlilik probleminin çözümüne de katkı sağlayacaktır. Özellikle turfanda sebze olan iç talebin artması, TRC1 Bölgesinin uygun iklim verileri ve ekolojik koşulları, örtü altı yetiştiriciliğinin gelişmesi ve Ulusal Plan'da bahsedilen bölgedeki rekabet gücünün artırılması yönünde büyük bir fırsattır.

“TRC1 Bölgesi'nin uygun iklim verileri ve ekolojik koşulları, örtü altı yetiştiriciliğinin gelişmesine, Ulusal Plan'da bahsedilen bölgedeki rekabet gücünün artırılmasına ve UKKS'de belirtilen düşük verimlilik probleminin çözümüne katkı sağlayacaktır.”

2.4.5. Organik Tarım

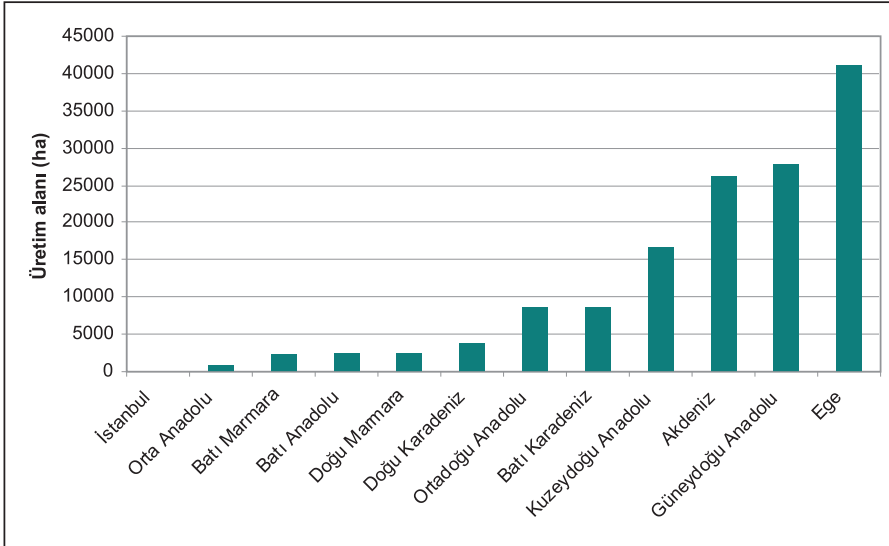
Tarım ve Köyişleri Bakanlığı 2009 verilerine göre, Türkiye'de organik tarım yapılan alan, geçiş dönemi organik üretim alanlarıyla beraber toplam tarımsal alan içerisinde henüz % 2 seviyelerinde bir paya sahiptir. Dokuzuncu Kalkınma Planında, AB müktesebatıyla uyumu gerçekleştirmek ve burada bahsedilen tarımsal rekabet gücünün artırılması amacıyla, organik tarımın tarımsal yapının etkileştirilmesindeki önemine vurgu yapılmış ve 2013 yılında organik tarım alanlarının %3'e çıkacağı öngörülmüştür. Bu gelişimin sağlanmasıyla beraber, dünyada ve özellikle Avrupa'da organik ürün tüketimindeki artıştan ülkemizin iyi bir pazar payı elde etme fırsatı bulunmaktadır. Bu bağlamda geleneksel yaş meyve ve sebze sektörünün yanı sıra organik yaş meyve-sebze sektörü açısından da ülkemiz önemli potansiyele sahiptir.

Kaynak: BÜGEM

Şekil 23. Türkiye'de Organik Tarım Alanları (Geçiş Dönemi Dahil)

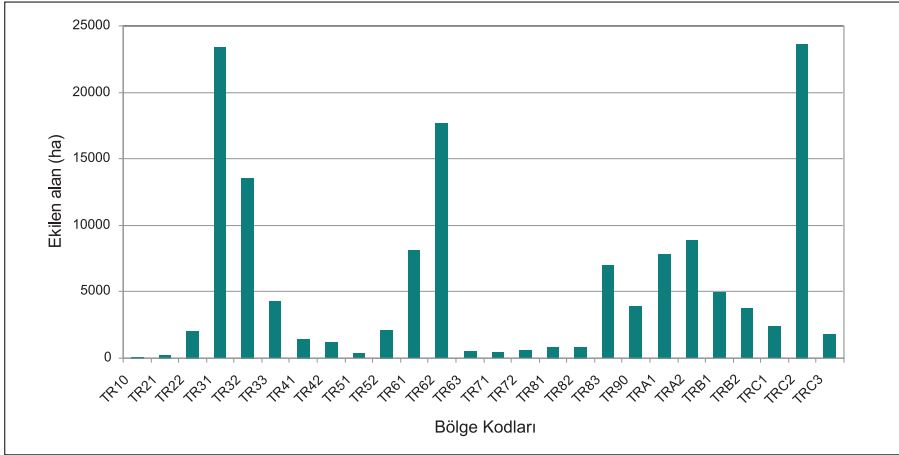
Ülkemizde organik tarım yapılan alanlar bölgeler bazında incelendiğinde; Ege Bölgesi başta olmak üzere sırasıyla Güneydoğu Anadolu ve Akdeniz Bölgesi ilk üç sırada yer almaktadır (Şekil 24).

Kaynak: TÜİK, 2008

Şekil 24. Düzey 1 Bölgeleri Organik Tarım Alanlarının Karşılaştırılması

TRC Güneydoğu Anadolu Bölgesi içerisinde, organik tarım alanları bakımından TRC1 Alt Bölgesi 2. sırada yer alırken Düzey 2 Bölgeleri arasında yapılan değerlendirmede 13. sırada bulunmaktadır (Şekil 25).

Kaynak: TÜİK, 2008

Şekil 25. Düzey 2 Bölgelerine Göre Organik Tarım Alanları

Dünyada ve ülkemizde meydana gelen gelişmelere paralel olarak bölgemizde organik tarıma olan ilgi her geçen gün artmaktadır. TRC1 Bölgesi uygun ekolojisi, toprak ve su gibi doğal kaynaklarının henüz kirlenmemiş olması sebebiyle, organik tarım açısından çok avantajlı konumdadır. TRC1 Bölgesi'nde organik tarıma uygun olan çevresel kirlenmenin etkilerinden uzak kalmış bölgeler Tablo 15'te sunulmuştur.

Bu havzaların tüm yetkili kurum ve diğer ilgili kuruluşlarla birlikte işbirliği halinde ölçümlerinin ve tespitlerinin yapılarak, Bakanlıkça organik tarım havzası olarak korunması için yasal düzenleme yapılması önemli bir ihtiyaç görülmektedir.

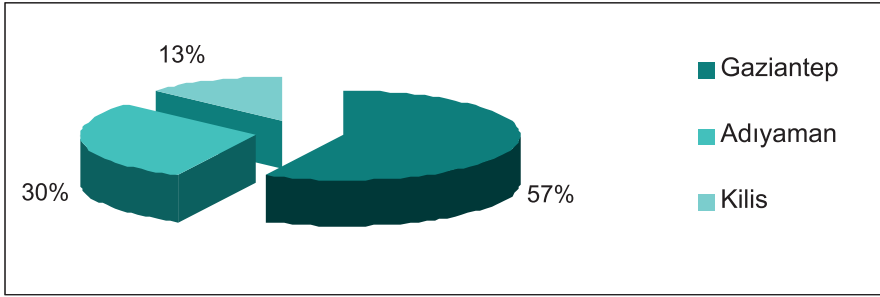
Tablo 15. TRC1 Bölgesi Organik Tarım Havzaları

İli	Organik Tarım Havzası
Gaziantep	Suriye sınırı güney kuşağı(mayınlı saha), Nizip ilçesinin kuzeydoğu kesimi
Adıyaman	İlin Nemrut Dağı çevresi, baraj gölü çevresi
Kilis	İlin Suriye sınırı güney kuşağı(mayınlı saha)-Seve Baraj Havzası Alanı

Kaynak: GAP'ta Organik Tarım, Şanlıurfa, GAP GİDEM

Yapılan araştırmalarda, Türkiye'nin Suriye sınırı boyunca yaklaşık 7 bin hektarlık alanın mayınlı kaplı olduğu ve bu arazinin yüzde 82'lik bölümünün tarımsal potansiyelinin yüksek olduğu belirlenmiştir. Potansiyeli yüksek olan mayınlı alanların, tarımsal üretim amacıyla özellikle organik tarımda kullanılması kararı, ülke ekonomisine katkı yapması açısından uygun gözükmeyle birlikte, mayınlı arazilerin sulama altyapısının olmaması önemli bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle, mayınlı arazilerle ilgili kullanım planlamalarının en kısa sürede tamamlanıp olası problemlerin çözümü yönünde adımların atılması aciliyet ve önem arz etmektedir.

TRC1 Bölgesi, organik tarım bakımından iller bazında değerlendirildiğinde, en çok üretim alanına sahip ilimiz Gaziantep olup %57'lik bir paya sahiptir. İkinci sırada %30'luk oranla Adıyaman gelmekte, Kilis ilinde ise henüz organik üretim yapan üretici bulunmamaktadır (Şekil 26). Ancak geçiş döneminde olan toplam 125 çiftçi bulunmakta olup bunların üretim yaptığı alan yaklaşık 1008 hektardır.

Kaynak: BÜGEM 2010

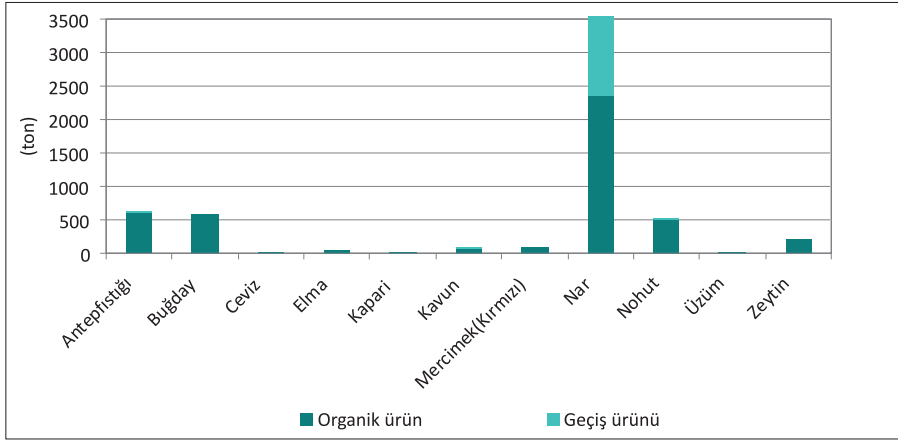
Şekil 26. TRC1 Bölgesi Organik Tarım Alanlarının Dağılımı

Aşağıdaki tablo ve şekillerde, iller bazında organik tarıma ilişkin temel veriler ve öne çıkan ürünler sunulmuştur. Gaziantep'te nar, Adıyaman'da nohut, mercimek ve buğday, Kilis'te ise zeytin ön plana çıkan organik ürünler olarak görülmektedir.

Tablo 16. Gaziantep İlinde Organik Üretim Alanı, Üretim Miktarı ve Üretici Sayısı

Ürün Adı	Çiftçi sayısı	Gerçek üretim alanı (ha)	Nadas Alanı (ha)	Toplam alan (ha)	Üretim miktarı (ton)
Organik ürün	73	3 492,23	3,77	4 016,00	4 078,90
Geçiş ürünü	35	483,24	10,79	494,03	1 351,50

Kaynak: BÜGEM 2010

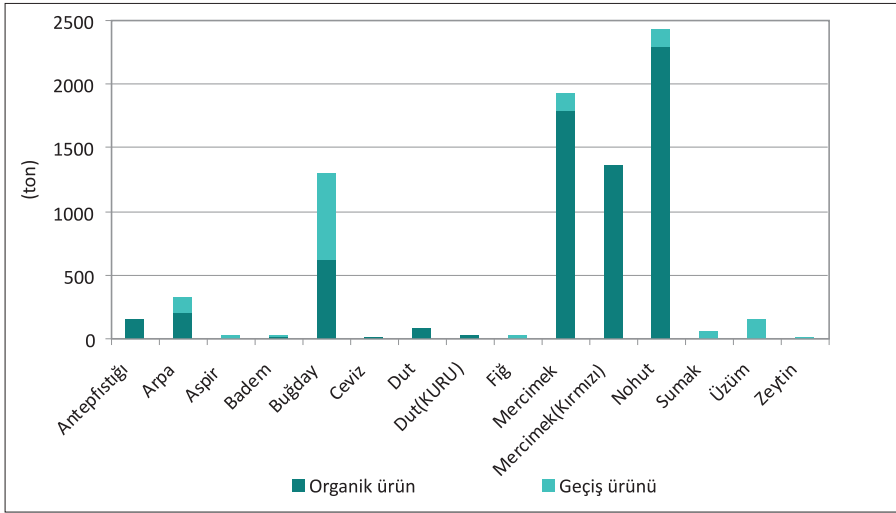
Kaynak: BÜGEM, 2010

Şekil 27. Gaziantep'te Organik Olarak Üretilen Seçilmiş Ürünler ve Üretim Miktarları

Tablo 17. Adıyaman İlinde Organik Üretim Alanı, Üretim Miktarı ve Üretici Sayısı

Ürün Adı	Çiftçi sayısı	Gerçek üretim alanı (ha)	Nadas Alanı (ha)	Toplam alan (ha)	Üretim miktarı (ton)
Organik ürün	49	1 327,34	0	1 327,34	3 047,99
Geçiş ürünü	66	1 018,42	2,94	1 021,36	2 579,18

Kaynak, BÜGEM, 2010

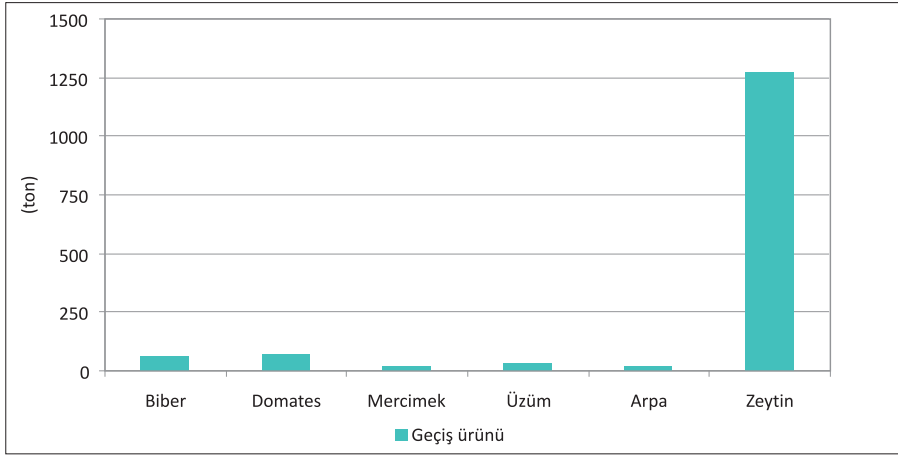
Kaynak: BÜGEM 2010

Şekil 28. Adıyaman'da Organik Olarak Üretilen Seçilmiş Ürünler ve Üretim Miktarları

Tablo 18. Kilis İlinde Organik Olarak Üretilen Geçiş Dönemi Ürünleri, Üretim Miktarı ve Üretici Sayısı

	Çiftçi sayısı	Gerçek üretim alanı (ha)	Nadas Alanı (ha)	Toplam alan (ha)	Üretim miktarı (ton)
Toplam	125	1 007,95	0	1 007,95	697,15

Kaynak, BÜGEM, 2010

Kaynak: BÜGEM 2010

Şekil 29. Kilis'te Organik Olarak Üretilen Seçilmiş Ürünler ve Üretim Miktarları

TRC1 Bölgesi'nde 2010 yılı sonu itibariyle organik tarımda faaliyet gösteren toplam 19 adet firma bulunmakta, bunların 3 adedi Adıyaman'da geri kalan tamamı Gaziantep'te yer almaktadır. Bu firmalar elde edilen organik ürünleri işleyerek pazarla-maktadır. Bu bakımdan Gaziantep, organik ürünlerin pazara erişimi konu-sunda diğer bölge illerine göre daha avantajlı konumdadır.

“Gaziantep, organik ürünlerin pazara erişimi konusunda diğer bölge illerine göre daha avantajlı konumdadır.”

Organik ürünlere olan tüketici ilgisinin artmasının yanında, organik yetiştiriciliğe olan üretici ilgisinin de artması, AB'ye uyum sürecinde UKKS'de ve GAP eylem planında belirtilen 'organik tarım faaliyetlerinin yaygınlaştırılması'na yönelik belirlenen eylemler tarımsal rekabet gücünün ve tarımsal gelirlerin artırılması yönünde TRC1 Bölgesi'nde büyük fırsat ve potansiyeller sunmaktadır.

2.5. Hayvansal Üretim

Hayvansal üretimde bazı ürünlerin ülkemiz üretim miktarları ve dünya ortalamaları Tablo 19'de sunulmuştur. Bu verilere göre, sığır varlığı bakımından Dünyada 25. sırada yer alan ülkemiz, sığır sütü üretimi bakımından 12., sığır eti üretimi bakımından 26. sırada yer almaktadır. Ülkemiz, koyun varlığı bakımından Dünyada 2. sırada, koyun sütü üretimi bakımından 3., koyun eti üretimi bakımından 6. sırada yer alırken keçi varlığı bakımından 23. keçi sütü üretimi bakımından 13., keçi eti üretimi bakımından 13. sırada yer almaktadır⁴.

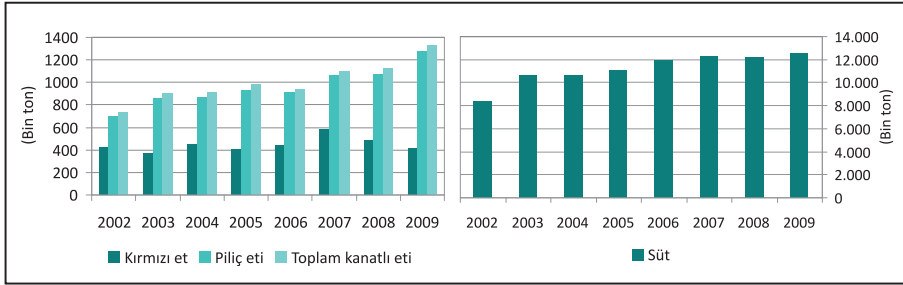
Tablo 19. Hayvansal Üretimde Dünyadaki Yerimiz

HAYVAN TÜRÜ	TÜRKİYE Süt (lt)	DÜNYA Süt (lt)	TÜRKİYE Et(kg)	DÜNYA Et(kg)
Manda	1 003	1 517,24	138,19	206
İnek	2 802	2 305,15	208,54	216
Keçi	104	87,89	12,50	19
Koyun	78	46,57	15,63	18
Toplam	3 987	3 956,85	374,86	459

Kaynak: TÜİK, DSYMB, 2009

Şekil 30 incelendiğinde, kırmızı et üretiminin yıllar itibariyle azaldığı, süt üretiminde önemli bir gelişme görülmediği, sadece beyaz et üretimi açısından olumlu bir gelişmenin yaşandığı görülebilir. Bu veriler özellikle kırmızı et üretimi yönünden olumsuz bir tabloyu ortaya koymaktadır.

⁴Kaynak: DSYMB, 2009.

Şekil 30. Türkiye Hayvansal Üretim Miktarları

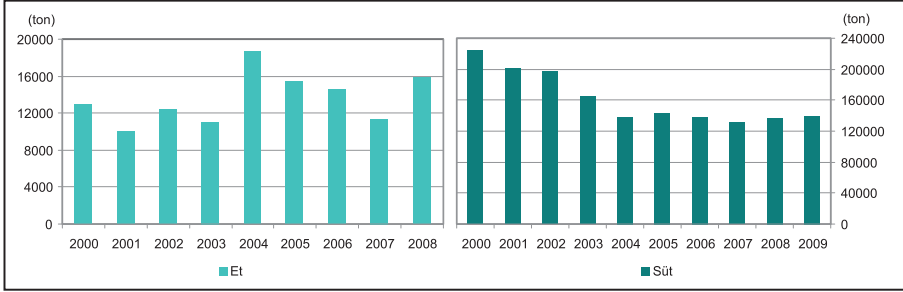
Kaynak: TÜİK

TRC1 Bölgesi'nde de durum, kırmızı et yönünden Türkiye'deki eğilime benzerlik göstermektedir. 2000'li yılların başından itibaren inişli çıkışlı bir seyir izleyen kırmızı et üretimi, 2004 yılında 18.671 ton ile en yüksek değerine ulaşmıştır. Takip eden yıllarda üretimde düşüş yaşanırken, 2008 yılında tekrar bir artış meydana gelmiştir. Üretim miktarında yaşanan bu dalgalanmalar, hayvancılığın bölgede güçlü ve rekabetçi bir altyapısının olmadığını açıkça ortaya koymaktadır.

Süt üretimi bakımından TRC1 Bölgesi analiz edildiğinde, Türkiye'deki eğilimin aksine 2000'li yılların başından buyana üretim seviyesinde önemli bir azalmanın olduğu görülmektedir. Üretimdeki bu düşüş, 2004 yılına kadar devam etmiş, sonra yatay bir seyir izlemiştir (Şekil 31).

“Hayvansal üretimde yaşanan dalgalanmalar, hayvancılığın bölgede güçlü ve rekabetçi bir altyapısının olmadığını açıkça ortaya koymaktadır.”

2000'li yıllardan sonra görülen yüksek sıcaklıklar, bitkisel üretim miktarını düşürmüş buna bağlı olarak süt verimi de azalmıştır. Yem hammadde fiyatlarının artması, buna rağmen süt fiyatlarının yeterince yükselmemesi bu sektörün karlılığını da düşürmüştür.

Şekil 31. TRC1 Bölgesinde Et ve Süt Üretim Miktarları

Kaynak: TÜİK

TRC1 Bölgesi hayvan varlığı açısından değerlendirildiğinde, bölgenin istenilen seviyede olmadığı görülmektedir (Tablo 20). Büyükbaş hayvan varlığımızın %1,1'i, küçükbaş hayvan varlığımızın %2,7'si TRC1 Bölgesi'nde bulunmaktadır. İller bazında değerlendirildiğinde Gaziantep, hayvan varlığı bakımından tüm gruplarda ilk sırada yer almaktadır. Hayvancılık konusunda en az gelişmiş bölge ili Kilis'tir. Kilis'te hayvancılık işletmelerinin %95'lik bir kısmı bitkisel üretimle beraber yapılan aile işletmeciliği şeklindedir. Küçükbaş hayvanların %51'ini ivesi ırkı koyun, %49'unu ise Kilis keçisi oluşturmaktadır. Adıyaman ve Kilis'te yetiştirilen büyükbaş hayvanlar içerisinde mandanın büyük bir oran teşkil ettiği görülmektedir⁵.

⁵Kaynak: Bölge İlleri Tarım Müdürlükleri

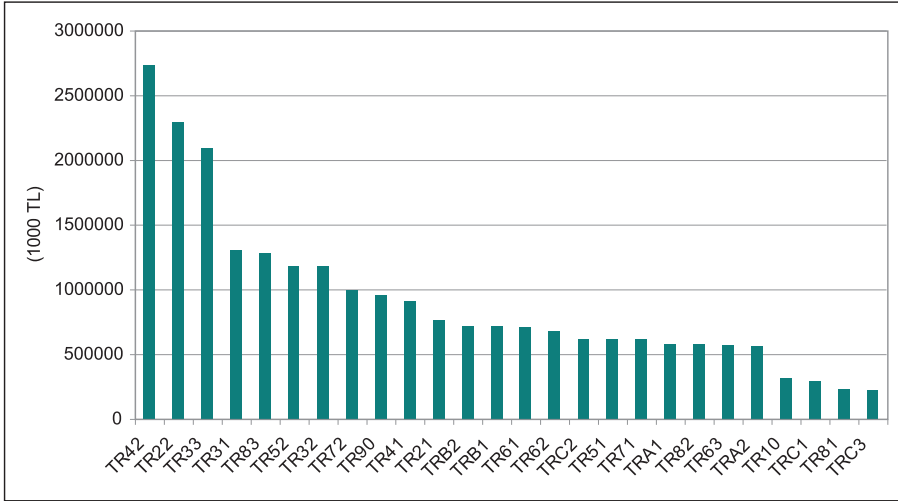
Tablo 20. TRC1 Bölgesi Hayvan Sayıları ve Türkiye ile Kıyaslanması

İller/Bölge	Büyükbaş	Küçükbaş	Kanatlı
Gaziantep	54 521	436 862	591 821
Adıyaman	57 466	172 991	263 503
Kilis	4 730	122 000	118 745
TRC1	116 717	731 853	974 069
TRC1/TR (%)	1,1	2,7	0,4
TR	10 811 000	26 877 793	234 082 206

Kaynak: TÜİK, 2009

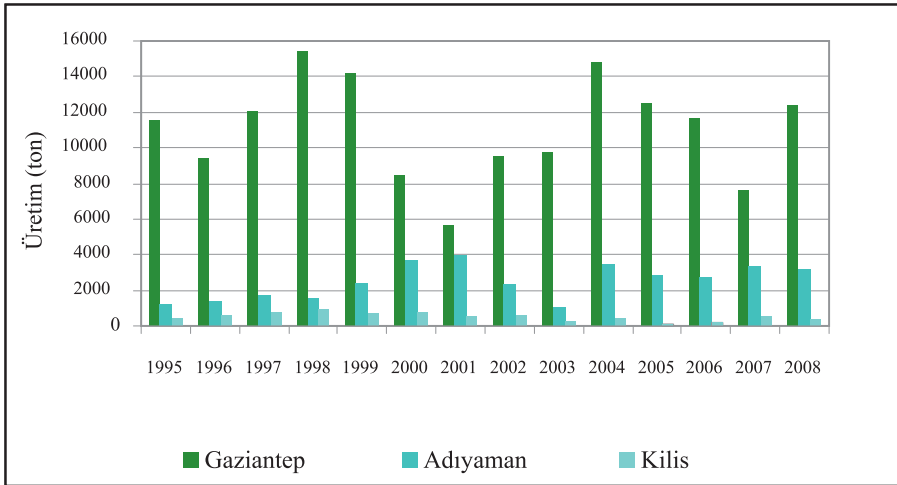
TRC1 Bölgesi'nin de içinde bulunduğu Güneydoğu Anadolu Bölgesi hayvancılık bakımından oldukça geri kalmış, Düzey 1 bölgeleri arasında 10. sırada yer almıştır. Hayvansal üretim değerleri karşılaştırıldığında TRC1 Bölgesinin Düzey 2 bölgeleri arasında 24. sırada yer alması, bölgenin hayvancılık konusunda geri kalmışlığının bir göstergesidir (Şekil 32). Bunun bir nedeni, çayır-mera arazilerinin azlığı olarak görülebilir.

“Hayvansal üretim değerleri karşılaştırıldığında TRC1 Bölgesi'nin Düzey 2 bölgeleri arasında 24.sırada yer alması, bölgenin hayvancılık konusunda geri kalmışlığının bir göstergesidir”

Kaynak: TÜİK, 2008

Şekil 32. Düzey 2 Bölgeleri Hayvansal Üretim Değerleri

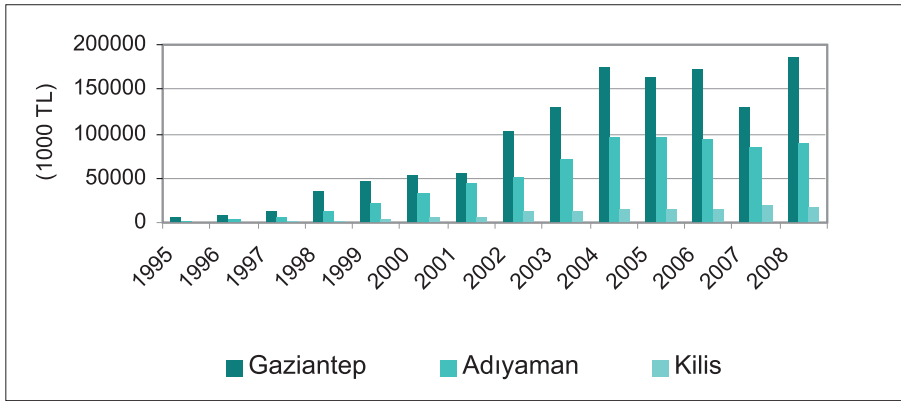

Kaynak: TÜİK

Şekil 33. Hayvansal Üretim Miktarları

Şekil 33'te görüldüğü gibi, hayvansal üretim miktarları yıllar itibariyle artış ve azalış eğilimleri göstermektedir. Bu durumun tarımsal destek politikalarıyla ilgili olduğu düşünülmektedir.

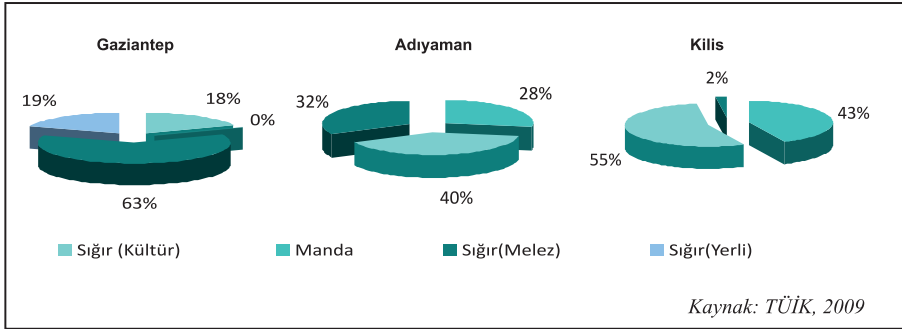
Gaziantep, Adıyaman ve Kilis illerinin hayvansal üretim değerleri yıllara göre Şekil 34'te sunulmuştur. 2004 yılından bu yana hayvansal üretim değerleri ciddi bir değişim göstermemiş durağan bir seyir izlemiştir. Bu durağan seyir aynı yıllardaki üretim düşüşüne bağlı olarak birim ürün fiyatlarındaki artışa bağlı olarak oluşmuştur.

Kaynak: TÜİK

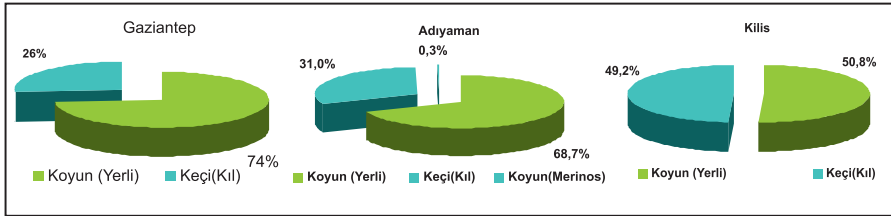
Şekil 34. Hayvansal Üretim Değerleri

Bölgedeki sığır ırkları ülke genelindeki sığırlarla mukayese edildiğinde; Gaziantep'te yerli ve melez ırkların yaygın olduğu, Adıyaman ve Kilis'te manda ırkının çoğunlukta olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum bölge hayvancılığının meraya dayalı olduğu, kalitesiz yemlere ve çetin şartlara dayanıklı hayvanların çiftçilerce tercih edildiği sonucunu doğurmaktadır (Şekil 35).

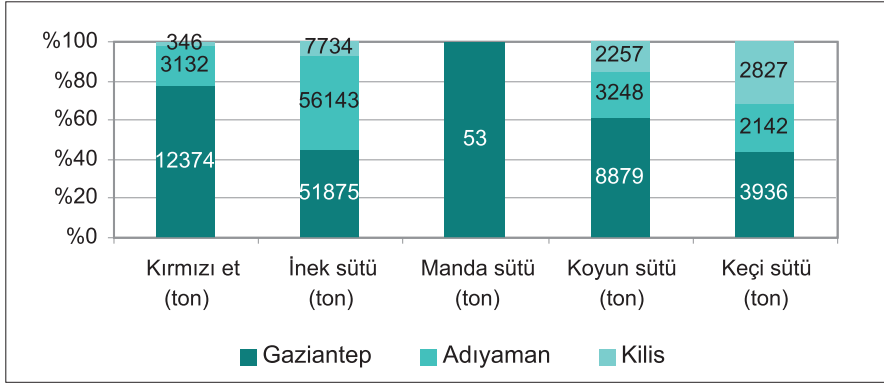
Şekil 35. Yetiştirilen Büyükbaş Hayvan İrklarının Oransal Dağılımı

Şekil 36'da, iller bazında yetiştirilen küçükbaş hayvan ırkları görülmektedir. Koyun yetiştiriciliğinde yerli ırklar ön plana çıkmış olup büyükbaş hayvan yetiştiriciliğinde olduğu gibi meraya dayalı hayvan yetiştiriciliğinin yapıldığı ve bölgenin çevre koşullarına adapte, dayanıklı hayvanların çiftçilerce tercih edildiği tespit edilmiştir.

Şekil 36. Yetiştirilen Küçükbaş Hayvan İrklarının Oransal Dağılımı

TRC1 Bölgesi'nde üretilen hayvansal ürünlerin illere göre üretim miktarları ve payları Şekil 37'de gösterilmiştir. Kırmızı et üretiminde Gaziantep %78, inek sütü üretiminde Adıyaman %48,5, koyun sütü üretiminde Gaziantep %61,7 ve Keçi sütü üretiminde yine Gaziantep %44,2 ile lider konumdadır.

Kaynak: TÜİK

Şekil 37. Bazı Hayvansal Ürünlerin İller Bazında Üretim Miktarları⁶ ve Oranları

“TRC1 Bölgesi'ndeki büyükbaş ve küçükbaş hayvanlar içerisinde yerli ve melez ırkların daha fazla yetiştirildiği, verimi yüksek kültür ırklarının pek fazla ilgi görmediği görülmektedir. Bu durum bölge hayvancılığının meraya dayalı olduğu, kalitesiz yemlere ve çetin şartlara dayanıklı hayvanların çiftçilerce tercih edildiği sonucunu doğurmaktadır.”

Hayvancılık sektörü; kırsal geliri artırmak, tarıma dayalı imalat sanayiye hammadde sağlamak, hayvancılık sektörüne girdi temin eden diğer sektörleri desteklemek ve dengeli kalkınmaya katkıda bulunmak, kırsal alandaki istihdamı artırmak, göç olaylarını azaltmak gibi önemli ekonomik ve sosyal fonksiyonlara sahiptir. Bu bakımdan '9. Kalkınma Planı'nda 'tarımsal yapının etkinleştirilmesi', 'tarımsal işletmelerin

⁶Süt verileri 2009, Kırmızı et verileri 2008 yılına aittir

rekabetçi bir yapıya kavuşturulması' hedeflerinin gerçekleştirilmesine katkı sağlaması amacıyla hayvancılık sektörünün desteklenmesi öngörülmüştür. Bu öngörülere dayanarak hazırlanan 'TKB Kırsal Kalkınma Planı'nda (2010-2013) 'ekonominin geliştirilmesi ve iş imkânlarının artırılması' ve GAP eylem planında 'İşletmelerin rekabetçi bir yapıya kavuşturulması' hedefine ulaşılmasında hayvancılık sektörü bir araç olarak görülmüştür. TRC1 Bölgesi, yüksek hayvancılık potansiyeli ile yukarıda belirtilen hedeflerin gerçekleştirilmesinde çok önemli bir potansiyele sahiptir ve ulusal ölçekli planlarda alınan destekleme kararları bu sektörün TRC1 Bölgesinde canlandırılması için önemli fırsatlar sunmaktadır.

“Ulusal ölçekli planlarda alınan destekleme kararları hayvancılık sektörünün TRC1 Bölgesinde canlandırılması için önemli fırsatlar sunmaktadır.”

2.6. Tarımsal Örgütlenme

Tarımsal örgütlenme kapsamında daha çok Türkiye ve TRC1 Bölgesi'nde yer alan ekonomik amaçlı örgütlenmeler incelenmiş olup mesleki örgütlenmelere değinilmemiştir.

Tarımsal kooperatiflerin bölge genelinde ve il dağılımları Tablo 21'de yer almaktadır. Tablo incelendiğinde, TRC1 Bölgesi'nde kooperatifleşme oranının Türkiye genelinde %1,26'lık bir paya sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 21. Kooperatif Türleri ve Sayıları

Kooperatif Türü	Gaziantep	Adıyaman	Kilis	TRC1	Türkiye (TR)	TRC1/TR (%)
Tarımsal Kalkınma	32	48	20	100	7 967	1,26
Sulama Koop.	13	9	3	25	2 484	1,01
Su Ürünleri	1	7	0	8	544	1,47
Pancar Ekicileri	0	0	0	0	31	0,00
Tarım Kredi Koop.	16	10	3	29	1 800	1,61
TOPLAM	62	74	26	162	12 826	1,26

Kaynak: TEDGEM, 2010 verileri, Bölge illeri Tarım Müdürlükleri verileri, 2010

Türkiye'de bulunan tarımsal üretici birliklerinin faaliyet gösterdiği alanlar, ürün gruplarına göre aşağıdaki tabloda sınıflandırılmış olup birlik ve üye sayıları verilmiştir. Ürün gruplarına göre birlik sayılarının toplam birlik sayılarına oranı incelendiğinde; hayvansal üretimle ilgili üretici birlikleri %48,1'lik bir payla ilk sırada gelmektedir. Bunu, %23,4 ile meyve üretici birlikleri, %11,7 ile tarla bitkileri üretici birlikleri izlemektedir.

Tablo 22. Tarımsal Üretici Birlikleri

ÜRÜN GRUPLARI	BİRLİK SAYISI	ÜYE SAYISI
Hayvansal Üretimle İlgili Birlikleri	286	92 753
Meyve Üretici Birlikleri	139	10 515
Sebze ve Süs Bitkileri Üretici Birlikleri	60	7 277
Tarla Bitkileri Üretici Birlikleri	70	6 753
Su Ürünleri Üretici Birlikleri	22	759
Organik Ürünler Üretici Birlikleri	17	484
Toplam	594	118 541

Kaynak: TEDGEM, 2010

TRC1 Bölgesi'nde bulunan üretici birlikleri, bitkisel ve hayvansal ürün gruplarında faaliyet göstermekte olup süs bitkileri, organik ürünler ve su ürünleri alanında faaliyet gösteren herhangi bir birlik bulunmamaktadır. Bölgede mevcut üretici birliklerinin türü ve buldukları iller aşağıdaki Tablo 23'te bildirilmiştir.

Bölgede kooperatifler, ziraat odaları, birlikler, vakıflar, dernekler gibi tarım alanında faaliyette bulunan pek çok örgüt bulunmasına rağmen, bu örgütler, üreticilerin yenilikleri izleyebilecekleri, dayanışma içinde olabilecekleri ve haklarını koruyabilecekleri güçlü bir yapıya sahip değildir.

Tablo 23. TRC1 Bölgesi'nde Bulunan Üretici Birlikleri

Birlik Türü	Gaziantep	Adıyaman	Kilis
Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği	X	X	X
Koyun-Keçi Yetiştiricileri Birliği	X	X	X
Arı Yetiştiricileri Birliği	X	X	-
Üzüm Üreticileri Birliği	-	-	X
Süt Üreticileri Birliği	-	X	-

Kaynak: Bölge İlleri Tarım Müdürlükleri, 2010

“TRC1 Bölgesi'nde bulunan üretici birlikleri, bitkisel ve hayvansal ürün gruplarında faaliyet göstermekte olup süs bitkileri, organik ürünler ve su ürünleri alanında faaliyet gösteren herhangi bir birlik bulunmamaktadır. Bu örgütler, üreticilerin yenilikleri izleyebilecekleri, dayanışma içinde olabilecekleri ve haklarını koruyabilecekleri güçlü bir yapıya sahip değildir.”

2.7. Mevcut Durum Değerlendirmesi ve GZFT Analizi

Tarım sektörünün dinamiklerini ortaya koymak üzere bölgenin GZFT Analizi (Güçlü yönler, Zayıf yönler, Fırsatlar ve Tehditler) yapılmıştır. GZFT Analizi, yapılan anket çalışmaları ve çalıştaylar sonucunda yerel paydaşlardan alınan geribildirimler doğrultusunda belirlenmiştir.

GÜÇLÜ YÖNLER	ZAYIF YÖNLER
<ul style="list-style-type: none"> - Atatürk Baraj Gölü'nün Adıyaman'da olması - Birden fazla ürün alabilme potansiyeli - Örtüaltı yetiştiriciliğine elverişli olması - Yüksek kalitede zeytin, fıstık ve üzüm üretiminin olması - Organik tarıma uygun tarım havzalarının mevcudiyeti 	<ul style="list-style-type: none"> - Çiftçinin eğitim düzeyinin düşük olması - Verimli tarım arazilerinin imara açılması - Sulu tarım için sulama altyapısının (kanal, kanalet, basınçlı sulama ağı) yetersiz olması - Artan maliyetler - Teknolojiden yararlanma düzeyinin düşüklüğü - Mera alanlarının yetersizliği - Sübvansiyon politikalarının yetersizliği - Toprak reformunun gerçekleştirilmemiş olması - Ölçek ekonomisinin uygulanamaması - Sanayi atıklarının tarım alanlarını kirletmesi - Mayınlı arazilerin ekilebilir sahayı daraltması - Et süt entegre tesis sayısının az olması - Elde edilen gelirin düşük olması - Sürü sayısı ve sürü başına düşen hayvan sayısının azlığı
FIRSATLAR	TEHDİTLER
<ul style="list-style-type: none"> - Mayınlı arazilerin temizlenerek organik tarıma açılması - GAP İdaresi'nin illerde temsilci ofisleri açacak olması - Tarım Bakanlığı ve AB destekleri - İklim koşulları 	<ul style="list-style-type: none"> - Atatürk Barajı'ndan sulamada yeterince faydalanılmaması - İklimin değişmesi (sıcaklıkların artması, yağışın azalması) - Devletin tarım politikalarının değişken olması

3. AMAÇ HEDEF VE STRATEJİLER

Bölge genelinde yüksek potansiyele sahip olup bölgeye katkı sağlayan sektörlerin başında “tarım” bulunmaktadır. Fakat, yapılan durum analizleri doğrultusunda mevcut altyapı eksiklikleri nedeniyle sektörün hak ettiği gelişmeyi gösteremediği gözlenmiştir. Bu nedenle, bölge vizyonuna bağlı olarak tarımsal üretimin ve istihdamın artırılmasına yönelik amaçlar ortaya konulmuştur. Tarım sektöründe yer alan işletmelerin rekabetçi ve etkin bir yapıya kavuşturulması öncelikli amaç olup, bu amaca ulaşma konusunda rehberlik edecek hedefler; bölge içinde üretim kapasitesinin artırılması ve bilgi ağının geliştirilmesi, sulama altyapısının geliştirilmesi, tarımsal faaliyetlerin geliştirilmesi, tarımsal ürünlerin işlenmesine ve pazarlanmasına yönelik yapıların güçlendirilmesi ve tarıma dayalı imalat sanayinin geliştirilmesidir.

Bölge içinde üretim kapasitesinin artırılması ve bilgi ağının geliştirilmesi amacıyla sektörde bulunan örgütlerin kurumsal kapasitelerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte, pazarlama sistemi ve altyapısının geliştirilerek, yöresel ürünlerin markalaştırılması, tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinin artırılması da tarımsal örgütlenme adına katkı sağlayacaktır. Son olarak sektörde ARGE kapasitesinin ve yenilikçilik faaliyetlerinin desteklenmesi üretim kapasitesini oldukça geliştirecektir.

Tarımsal üretimin rekabetçi bir yapıya kavuşması adına, modern sulama sistemlerinin yaygınlaştırılması ve mevcut sulama sistemlerinin iyileştirilmesi ile bölgedeki sulama altyapısının geliştirilmesi sağlanacaktır. Ayrıca toplu basınçlı sulama sistemlerinin yaygınlaştırılması da sulama altyapısını geliştirecek eylemlerdendir.

Tarım sektörünün bölgesel kalkınmaya katkı sağlayacak şekilde geliştirilmesine yönelik ortaya konan hedeflerden bir diğeri, tarımsal faaliyetlerin geliştirilmesidir. Tarımsal faaliyetlerin geliştirilmesi adına bölgede organik tarım ve iyi tarım uygulamalarının, örtü altı

yetiştiriciliğinin ve damızlık hayvan yetiştiriciliğinin yaygınlaştırılması planlanmaktadır. Ayrıca tarımsal üretimde güneş, rüzgar, biyokütle gibi yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı ile hayvancılık işletme ölçeklerinin büyütülmesi tarımsal ekonominin gelişmesi açısından oldukça önemlidir.

Tarımsal ürünlerin işlenmesine ve pazarlanmasına yönelik yapıların güçlendirilmesi hedefi, sektörün rekabetçi bir yapıya kavuşması adına temel hedeflerdendir. Sektör içerisinde yer alan ve bölgenin tarım alanındaki rekabet üstünlüğünü yaratabilecek ürünlerden olan antepfıstığı, üzüm, zeytin gibi bölgesel ihraç ürünlerinin, katma değeri yüksek ürünler haline getirilmesi çok önemlidir. Bu kapsamda, depolama, sınıflandırma, ürün işleme ve paketleme tesislerinin kurulması gerekmektedir.

Tarım sanayi bütünleşmesinin sağlanmasında en önemli hedeflerden birisi, tarıma dayalı imalat sanayinin geliştirilmesidir. Tarıma dayalı sanayinin gelişmesi fazla nüfusun bu alana çekilmesi ve gelir dağılımının iyileştirilmesi gibi avantajları beraberinde getirirken, üreticiler açısından da riskin azaltılması, pazarlık gücünün artırılması, maliyetlerin düşürülmesi ve yeni teknolojilerin adaptasyonu gibi yararlar sağlayacaktır. Bu bağlamda, tarım ve gıda işletmelerinin modernizasyonunun sağlanması ve modern süt ve et işleme tesislerinin kurulması önemlidir. Sektörün gelişmesi amacıyla, sanayi ile birlikte iş yapabilme becerisinin geliştirilmesi ve tarımsal ürünlerin işlenmesine ve pazarlanmasına yönelik yapıların güçlendirilmesine yönelik çalışmaların da yapılması gerekmektedir.

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Kırsal Kalkınma Planı'nın hazırlanmasından ve uygulamasının koordinasyonundan sorumlu kuruluş olarak belirlenmiş olup strateji kapsamında, Türkiye'nin AB üyeliği perspektifinde kırsal kalkınma, ekonomik ve sosyal uyuma yönelik politikaların da önemli bir öncelik alanını oluşturmaktadır. Bu bağlamda, 2007-2013 mali döneminde ülkemize AB katılım öncesi mali araç (IPA) kırsal kalkınma bileşeni (IPARD) kapsamında kırsal

kalkınma fonları sağlanmaktadır. Türkiye'de IPARD Programı'ndan 2007-2013 döneminde 1. Aşamada 20 il, ikinci aşamada 22 il olmak üzere toplam 42 il faydalanacaktır. Ancak, Gaziantep, Adıyaman ve Kilis illeri bu dönemde kapsam dışı kalmışlardır. TRC1 Bölgesi, IPARD kapsamında kırsal kalkınma adına destek alamamaktadır. AB ve uluslar arası kuruluşlardan sağlanan kaynakların bölgemize aktarılarak kırsal kalkınma programlarının uygulanmasına yönelik faaliyetlerde kullanılmasının sağlanması gerekmektedir.

'Ulusal Kırsal Kalkınma Strateji'sinde belirlenen stratejik amaçlar doğrultusunda, tarım amaç, hedef ve stratejiler belirlenmiştir. Temel sorun alanları UKKS'de belirtilen amaçlarla ilişkilendirilerek gerekli tedbirler alınmış ve faaliyetler oluşturulmuştur. Tematik çalışma toplantıları ile gerekli teknik destekler sağlanmış, gelen geribildirimler doğrultusunda amaç, hedef ve stratejiler oluşturulmuştur.

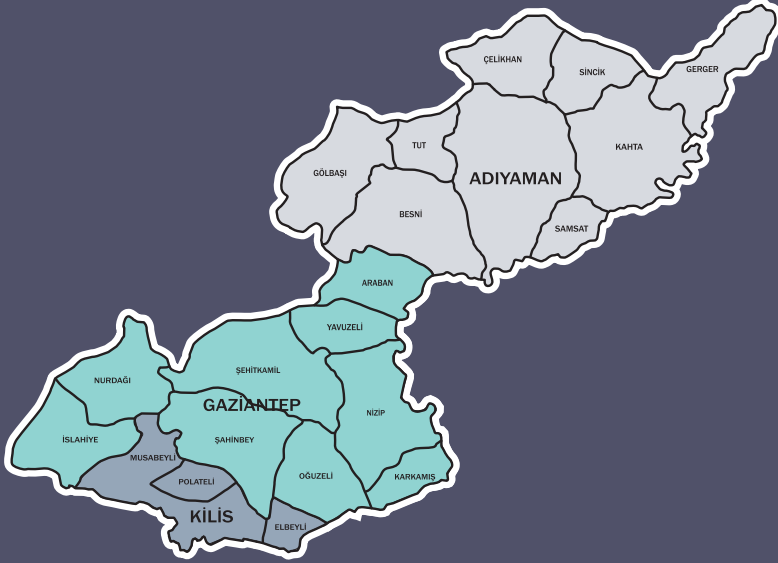
Tablo 24. Tarım Amaç, Hedef ve Stratejiler

AMAÇ 1	Tarımsal İşletmeleri Rekabetçi ve Etkin Bir Yapıya Kavuşturmak
HEDEF 1.1	Üretim kapasitesinin artırılması ve bilgi ağının geliştirilmesi
Strateji 1.1.1	Tarımsal örgütlerin kurumsal kapasitesi geliştirilecektir
Strateji 1.1.2	Pazarlama sistemi ve altyapısı geliştirilerek, yöresel ürünlerin markalaştırılması, tanıtım ve pazarlama faaliyetleri artırılabilecektir.
Strateji 1.1.3	ARGE kapasitesi ve yenilikçilik faaliyetleri geliştirilecektir.
HEDEF 1.2	Sulama altyapısının geliştirilmesi
Strateji 1.2.1	Modern sulama sistemleri yaygınlaştırılacak ve mevcut sulama sistemleri iyileştirilecektir
Strateji 1.2.2	Toplu basınçlı sulama sistemleri yaygınlaştırılacaktır
HEDEF 1.3	Tarımsal faaliyetlerin geliştirilmesi
Strateji 1.3.1	Organik tarım ve iyi tarım uygulamaları yaygınlaştırılacaktır

Strateji 1.3.2	Örtü altı yetiştiriciliği özendirilecektir
Strateji 1.3.3	Damızlık hayvan yetiştiriciliği yaygınlaştırılacaktır.
Strateji 1.3.4	Tarımsal üretimde yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı teşvik edilecektir
HEDEF 1.4	Tarımsal ürünlerin işlenmesine ve pazarlanmasına yönelik yapıların güçlendirilmesi
Strateji 1.4.1	Antepfıstığı, üzüm, zeytin gibi bölgesel ihraç ürünleri, katma değeri yüksek ürünler haline getirilecektir
Strateji 1.4.2	Depolama, sınıflandırma, paketleme gibi tesisler kurulacaktır
Hedef 1.5	Tarıma dayalı imalat sanayinin geliştirilmesi
Strateji 1.5.1	Tarım ve gıda işletmelerinin modernizasyonu sağlanacaktır
Strateji 1.5.2	Modern süt ve et işleme tesisleri kurulacaktır

KAYNAKLAR

1. DPT, 2006, 9. Kalkınma Planı 2007-2013, Ankara.
2. DPT, 2006, Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi 2007-2013.
3. GAP Bölge Kalkınma İdaresi, 2002, GAP Master Planı.
4. GAP Bölge Kalkınma İdaresi, 2008, GAP Eylem Planı 2008-2012.
5. Gaziantep, Adıyaman, Kilis İl Tarım Müdürlükleri.
6. Gaziantep, Adıyaman, Kilis İl Tarım Master Planları.
7. Gaziantep, Adıyaman ve Kilis Valilikleri.
8. TRC Güneydoğu Anadolu Bölgesi Tarım Master Planı, 2007. TKB Strateji Geliştirme Başkanlığı, Gaziantep.
9. Kırsal Kalkınma Planı, 2010-2013, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı.
10. Stratejik Plan (2010-2014), Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Ankara.
11. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Tarım Reformu Genel Müdürlüğü Web Sitesi.
12. Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü (BÜGEM) Web Sitesi.
13. TÜİK, 2009, Bölgesel Göstergeler TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis) 2009, TÜİK Web Sitesi.
14. T.C. Ön Ulusal Kalkınma Planı (2004-2006), Ankara.
15. Türkiye Damızlık Sığır Yetiştiricileri Merkez Birliği (DSYMB) Web Sitesi
16. Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi, 2006-2010.

TRC1 BÖLGESİ

İPEKYOLU KALKINMA AJANSI

Tel.: 0.342 231 07 01 - Faks: 0.342 231 07 03

İncilipınar Mh. Muammer Aksoy Blv. Vakıflar Güven İş Mrk. Kat:2-3
Şehitkamil / GAZİANTEP

www.ika.org.tr

GAZİANTEP YATIRIM DESTEK OFİSİ

Tel.: 0.342 231 07 01 - Faks: 0.342 231 07 03
İncilipınar Mh. Muammer Aksoy Blv.
Vakıflar Güven İş Mrk. Kat:2-3
Şehitkamil / GAZİANTEP
e-mail: gaziantep@ika.org.tr

ADİYAMAN YATIRIM DESTEK OFİSİ

Tel.: 0.416 213 14 44 - Faks: 0.416 213 14 45
Turgut Reis Mh. Hastane Cd.
İl Özel İdare Binası Kat:23 - Kat:3
ADİYAMAN
e-mail: aydo@ika.org.tr

KİLİS YATIRIM DESTEK OFİSİ

Tel.: 0.348 814 51 98
M. Rifat Kazançoğlu Mh. Necioğlu Blv.
Kilis Tic. ve San. Odası No:74 Kat:2
KİLİS
e-mail: kydo@ika.org.tr